

STJØRNA

HEIMBYGDA VÅR

Sandøya med Bessholmen

Stjørna heimbygdslag

Årshefte nr. 6 - 2010

Del kunnskap

Det er en enorm mengde kunnskap vi mennesker samler gjennom livet. Vi lærer og utvikler oss hver dag. Vi registrerer i hjernen alt vi ser og gjør. Noe tror vi at vi glemmer, men så kommer minnene fram når vi minst venter det.

Det å lære og samle kunnskap er ikke bare det vi får gjennom å gå på skole. Mye av den viktigste kunnskapen får vi i dagliglivet, vi lærte å gå, snakke, sykle osv. Dagliglivets viktige kunnskap får vi også med oss hver dag i yrkeslivet. Å lage mat, fiske, så og høste lærer vi ved å delta.

På toppen av dette får vi all informasjon og kunnskap fra skolegang, lese bøker, aviser, se tv osv. Alt dette gjør at hver og en av oss er store ressurser i kunnskap om alt vi trenger for å skape et godt samfunn.

Blant våre medlemmer er det sikkert mange som både er skriveføre og har stoff som interesserer oss andre. Det er viktig å få dette fram. Derfor oppfordrer vi hele tiden om at du deler din kunnskap. Dette heftet er et bidrag for å få fram historier fra Stjørna. Det som har skjedd er mye av grunnlaget for det som skal skje og de valg vi må ta.

God jul til alle medlemmer og støttespillere

STJØRNA HEIMBYGDSLAG

Per Husby

Leder og ansvarlig redaktør

per.husby@online.no

Takk

Det flotte bildet på forsida er tatt av Otto Frensen fra fly. Flere av bildene er av ukjent fotograf. Der fotograf er kjent står navnet under bildet. Ellers er mange bilder fra utlånte bilder som er skannet.

Vi synes vi har fått til et variert og innholdsrikt årshefte og takker for alle bidrag. Morten Gomo og flere har skrevet i tekstbehandling. Størrelse på årsheftet har økt jevnt fra 12 sider til i år 36.

Trykt hos Skipnes AS desember 2010

Innhold

Her følger en oversikt med tittel og forfatter/referent

<i>Fredsdagene sett fra Råkvåg</i>	<i>Matias Sommerseth</i>
<i>Gardsarbeid, skole og fangenskap under krigen</i>	<i>Siv Anne Refsnes</i>
<i>Stjørna og stjørnværingan</i>	<i>Kristian J. Ramsvik</i>
<i>Stjørna bindes sammen</i>	<i>Nidaros 1939</i>
<i>Sandøya</i>	<i>Anne Sofie Nesset</i>
<i>Druningsulykke i Damvatnet</i>	<i>John Selnes</i>
<i>Forlis 1869</i>	<i>Bjarne J. M. Selnes</i>
<i>Sangkor på Selnes</i>	<i>Bjarne J. M. Selnes</i>
<i>Fevåg – heimbygda mi</i>	<i>Eli Kristin Selven.</i>
<i>Hjemmebrygget øl</i>	<i>Elin Worpvik</i>
<i>Trold</i>	<i>Nidaros 1910</i>
<i>Holvassgården</i>	<i>Per Husby</i>
<i>”Spøgelse” i Skjørn</i>	<i>Dagsposten 1908</i>
<i>Fra Skjørn</i>	<i>Dagsposten 1909</i>
<i>Meieri i Stjørna</i>	<i>Per Husby</i>
<i>Krigsfly som styrtet i Stjørna</i>	<i>Per Husby</i>
<i>Industristedet Saga</i>	<i>Eilert Bjørkvik/Per Husby</i>
<i>Minner fra Tobaksvika</i>	<i>Solveig Pevik</i>
<i>Ottar Stallvik</i>	<i>Eilert Bjørkvik</i>

Møteserien ”Gammeltida”

I 2 år har vi nå hatt gående en møteserie vi har kalt ”Gammeltida”. Vi har møter 2. onsdag i måneden. Vanligvis 3 – 4 møter i sesongen.

De fleste møtene har vært på biblioteket på Mælan skole. I høst har vi hatt ett møte på Bryggekafeen i Råkvåg og ett møte på eldreboligene i Fevåg. Det er ulike emner og oppmøte har variert.

Alle er hjertelig velkommen til trivelige møter der vi deler kunnskap og erfaringer fra gamle dager. Mange artige historier er det også blitt.

Grasrotandelen

Vi har 29 spillere som støtter laget hos Norsk Tipping. Hittil i år har det gitt kr. 7 056. Dette er penger som gjør det mulig med mye aktivitet. Blant annet til trykking og utsendelse av årsheftet.

Nå har vi over 170 medlemmer så vi håper mange flere registrerer seg hos kommisjonæren for å støtte laget.

Fredsdagene sett fra Råkvåg

Erindringer av Matias Sommerseth

M/K Rolf I gikk til Trondhjem for å hente Grinifangene og de som var mannskap der om bord, Ole Wold, Edv. Frandsen og noen andre ble utstyrt med hjemmevernemblemer og det kunne nu hver mann få.

Grinifangene var da også utstyrt med slike ting og Johan Lie en av de som hadde været der vilde nu bare marsjere i takt hvor han kom og gikk.

Jeg fant ut at da jeg ikke hadde været med før, var der ingen oppgave for et slikt vern i Stjørna nu. De tyske var så disiplinert at de skapte ingen vanskeligheter, de holdt seg i sine leirer.

Krigsfangene hvorav der fantes folk av mange nasjoner oppførte seg også fint. Da Rolf I kom hjem med Grinifangene ble det også en stor dag. Alt som kunne gå fra Sørsiden-Sørfjorden-Nordsiden og fra Råks krets naturligvis, møtte på kaien og der ble holdt taler av lærer Ølstøren og Ramsvik.

Men hos oss var det jo bare blåbær imot andre steder. Ungdommene i byene tok seg fri fra skolene, på kontorene satt bare de eldre og arbeidet, ungdommen var ute å feiret freden i 8 dage til ende.

NS folkene ble arrestert og ført til de tidligere konsentrasjonsleirene. Noen utskeielser og terrorvirksomhet forekom meget sjelden.

Vågen sett fra Harbakkåsen

Kristi himmelfartsdag feiret vi sølvbryllup med ca 30 gjester, og det var en riktig hyggelig sammenkomst, det følte jo som om vi alle var sloppet av et fengsel. Den 7. juni kom kronprins Olav til Trondhjem for første gang etter krigen. Emma, Harald og jeg var der.

Vi fulgte defileringen av svensketroppene (de norske som var utdannet i Sverige) fra altanen i Frimurerlosjen, hvor vi var gjester hos Kokaas. Senere var vi på torget hvor kronprinsen blei mottatt, også der var det stor stas.

Harald fulgte begivenhetene fra en lyktestolpe og hadde god oversikt. I festsalen i Frimurerlosjen lå der på senen restene av en gipsstatus av Hitler. Bare barten og nesen kunne man kjenne igjen. Offiserene hadde ved et avskjedskalas trampet hele figuren flat. Hele torget var fullt av folk, en masse tilreisende var til stede.

De som trodde at vi fikk et diktatorisk styre når hjemmefronten overtok ble skuffet. Der hadde nok været planer om en slik ordning til der ble holdt nyvalg. I alle fall var det hensikten at

hjemmefrontens leder Pål Berg skulle danne den nye regjering og det var nok hensikten å holde Stortinget utenfor.

Men da C. J. Hambro kom hjem i lag med kongen den 10. juni ble det en annen dans. Han sammenkalte stortinget av 1936 og det trådte straks i funksjon og en samlingsregjering ble utnevnt med Einar Gerhardsen som chef. At sammensetningen ble som den ble skyldtes nok de borgerliges uenighet og kommunistene som nu hadde fått vind i seilene fikk to medlemmer i regjeringen.

En dag ut på sommeren ble jeg med til Ørland på en tilstelning for en del krigsfanger, serbere, polakker og russere. Fangene hadde vært i Trondhjem straks etter kapitulasjonen så de hadde fått utstyr fra de tyske lagre, særlig marineuniformer som knappene var skiftet ut i.

Der ble en masse taler på flere språk og festtalen ble holdt av ordfører Leif Aas som var kommet fra Sverige. Ellers var det forskjellig underholdning.

En ting som ikke lovet godt for fremtiden var at noen serbiske studenter jeg traff var nokså krigerske

endnu. Tiltrods for at deres land hadde mistet 10 % av sin befolkning under krigen ville de hjem å kjempe for Trieste som aldri hadde tilhørt Serbia. Heldigvis slapp de jo det, da deres Gud Tito kom i miskreditt hos russerne, ble jo både Trieste-spørsmålet og andre ordnet på fredelig vis.

På nevnte fest var det andakt ved den russiske kirkegård på Ørland. En del russiske sivilfanger holdt andakt etter et gresk-katolsk ritual, men til slutt slapp de politikerne løs og de hadde talegaver så det sydet og kokte i forsamlingen. Vi forstod jo intet andet end: Sosialista, bolsjeviks, Tito og Staten.

Om kvelden kom der 2 serbiske partisan-offiserer med fly, de holdt bare korte taler om kvelden, men der var mye pen sang og noen artistoppvisninger.

Senere utover sommeren var det jo mye som skulle rettes på i styre og stell. Varemangelen var meget følelig og det så smått ut med å få opphevet rasjoneringen. Jeg kom ikke ut med bruket om sommeren og om høsten var jeg ett par måneder med M/K Møre som leiebas.

I 1995 intervjuet elever ved grunnskolen i Rissa kommune en del personer om minner fra krigen 1940-45. Dette intervjuet er med Arne Beversmark som var lærer ved Mølan skole i en mannsalder.

Gardsarbeid, skole og fangenskap under krigen.

Intervjuobjekt: Arne Beversmark, f. 1918, d. 1997

Intervjuer: Siv Anne Refsnes

Da krigen brøt ut, var jeg 22 år og bodde på Børmark i Åfjord. Under krigen arbeidet jeg hjemme på gården. Arbeidet på gården var allsidig. Om vinteren arbeidet vi i skogen, vi hogg tømmer og ved. Vi solgte litt bjørkeved, og den kjørte vi 15 kilometer ned til bygda, med hest. Vi leverte ved til helseheimen i Åfjord og til gammelprosten.

Ellers var det arbeid i fjøset. Det var et gammelt fjøs, så det ble ekstra mye arbeid. Gjødsele måtte vi måke ut gjennom en glugge i veggen, ned til fraurommet. Når det ble fullt der, måtte vi måke ut over gjødsele så vi fikk rom til neste måking. Det var mye arbeid.

Det måtte være mye folk på gården i den tida. Som i våronna med pløying og harving. Vi hadde bestandig to hester, og i slåttonna var det likedan, slåmaskin med to hester foran og hersing og kjøring med sleprive. Så vi ble trøtte og klare til kvelds.

Jeg gikk ikke på skole under krigen, gikk litt på skole før krigen. På skolen hjemme var det to uker skole, fire uker fri, to uker skole, fire uker fri. Det var fordi vi hadde bare en lærer og den måtte Butli,

Børmark og Mølslet dele på. Læreren reiste rundt. Læreren bodde hos oss når det var skole på Børmark (skolen var hos oss).

Første året hadde jeg en lærer som var veldig streng. Det var ikke pulter da, det var et langt bord. Guttene satt på den ene siden og jentene på den andre. En av de første dagene var jeg så ivrig at jeg kom borti blekkhuset og veltet det utover, men da kom læreren bort til meg og tok meg i øret, og sa: ”Det der toile må de bli slutt på!”

Men så fikk vi en lærer fra Frosta, en ung lærer, og han hadde jeg i fem år. Han lærte jeg mye av, Tormod Tvette. Han dro senere til Bjugn og til en av skolene i Trondheim og ble rektor der.

Siste året fikk vi en som var idrettsmann, skiløper fra Skaun. Han hoppet i ”Gråkallen” og var god i kombinert, og han syntes vi var en sværing. Han likte vi meget godt slik. Disiplinen på skolen var fin. Det var ikke noe uro i klassen. Lærerne fikk undervise og vi lærte mye.

Det var en lørdag at en kamerat av meg ble så ”flirfoill”. Det var noe som han syntes var så

morsomt. Læreren sa at hvis han ikke sluttet med det der, måtte han gå i skammekroken. Det var de eneste trollfaktene.

Fagene var de samme som nå, rekning, norsk, geografi, historie, kristendom. Kristendom hadde vi hver dag i førstetimen. Vi sang litt fra salmeboka. Læreren leste litt ifra nytestamentet, så ble det bibelhistorie og katekismus. Vi måtte lære budene, artikler og salmevers utenat så godt vi kunne. Lærerne var ikke noe streng.

Sommerferien var lang, i hvert fall to måneder, og da arbeidet jeg på gården. Hvis det regnet, gjorde jeg litt skolearbeid hjemme som lærerne så på da vi kom tilbake, slik at vi ikke skulle glemme alt.

Det var ikke så mange elever. Vi var sammenslått, første gikk sammen med sisteklassen. Det var like mange skoleår som nå, men det var ikke ungdomsskole.

Under krigen hadde jeg blitt voksen og da dro jeg rundt i Åfjord og jobbet som vikar for lærere som var syke. En ble arrestert av tyskerne, så jeg tok noen vikartimer, på Tørhaug, i By og i Roan kommune. Det var interessant. Ja, ellers var jeg på gården. Jeg hadde ikke lærerutdanning, men jeg hadde gått litt og fundert på om jeg skulle begynne på lærerskolen.

Så ble jeg tatt av tyskerne. Satt inn på Vollan kretsfengsel i Trondheim. Der var det harde bud. Mat var det ikke mye av, bare litt suppe på hver. Jeg satt på et firemannsrom og der var det 20 mann.

En dag var det tre som hadde rømt ifra rommet vi var på. Om kvelden merket tyskerne at de hadde rømt, og det ble storstyr. Tyskerne spurte om det var noen som hadde hjulpet dem. Det ble truet med å skyte noen, men ingen ble skutt.

Så kom vi til forhør i Trondheim, og karen som forhørte oss var en hard herremann. Det var hardt å stå til forhør, men vi greide det bedre enn ventet. Plutselig fikk jeg beskjed om at jeg kunne dra hjem.

Jeg var hjemme i noen uker, kanskje måneder. Så ble vi innkalt til krigsrett i Folkets Hus i Trondheim, som var som et slags tinghus. Der så vi mange fine uniformer og mye stramt folk. Der var han som hadde rømt og som vi hadde hjulpet i Åfjord. Vi var vel ca 5-6 stk som hadde hjulpet han.

Rømlingen fikk dødsstraff, mens ingen av oss fikk noe sånt. Han som fikk mest, fikk seks måneder i Tyskland. Det var han som hadde fått skiftet ut uniformen til vanlige klær. Han skjønte ikke så mye av det, men tyskerne mente at det var gjort med vilje. Så var det en som fikk tre måneder og resten av oss fikk ikke noe straff.

Han som fikk dødsstraff, fikk ordet etter at han hadde fått dommen. Han gav dem inn både om Hitler og hele herket, for han skjønte at slaget var tapt. Det ble seint før vi kom ut av Folkets Hus, og jeg må si at jeg var gjennomvåt av svette da jeg kom ut. Jeg måtte skifte skjorte og alt jeg hadde på meg, men vi ble fri og det var vi glade for.

Jeg husker den første natten i fangenskap. Da jeg var ny, måtte jeg ligge på den dårligste plassen, og det var sammen med to tissbøtter i en krok. Vi fikk et ullteppe å ha på oss. Det var uvant å komme til noe sånt.

Jeg traff mange trivelige folk der også. Det var folk i fra Nord-Norge og det var godt utdannede advokater, aktører og folk som ikke hadde noe særlig utdanning. På rommet var det en advokat fra Kristiansund, han var god å ha, og han snakket jeg litt med. Da han fikk høre at jeg skulle på forhør, fortalte han meg hva jeg ikke måtte si og jeg fikk atskillig kjennskap til opplegget. Så det gikk som sagt bra, men det var tøffe uker.

Senere søkte jeg på lærerskole, men der ble vi stilt spørsmål om vi støttet NS (Nasjonal samling) eller om vi kunne tenke oss å gå inn i partiet. Jeg nektet på begge delene, så dermed hadde jeg ingen sjanse på lærerskolen.

Men senere fikk jeg beskjed om at jeg kunne komme på Elverum lærerskole. Og dit dro jeg og noen til ifra Åfjord.

Da vi hadde gått et år på Elverum lærerskole, fikk vi brev ifra London om at vi linja vi gikk på skulle nedlegges.

Det ble opprettet en ny linje av en Almar Næss fra Levanger lærerskole, rektor før krigen og senere nazist. Han var en meget god skolemann. Det var fireårig skole for de som hadde artium og lærerskole så det var en meget god linje.

Vi leste både engelsk og tysk, matte og norsk og det var harde bud, men lærerne var flinke. Selv om han ikke var noen sympatisør med den nye tida, så gjorde han sin plikt på skolen. Og vi merket ingen misnøye fra deres side. Men det turde de sikkert ikke.

Elverum var en spesiell sone, for det var ikke så langt til svenskegrensa. Så det var jo en del som ville stikke av. Det var så mange tyskere der.

Men det gikk som sagt bra på skolen. Men da vi fikk brevet ute på våren, ble vi ikke overrasket. Vi skjønte hva det var og vi ble spurt om hva vi skulle gjøre. Vi skjønte at det ikke var annet å gjøre enn å fortsette, hvis ikke ble vi arrestert. Så vi måtte gå ut skoleåret.

Jeg fikk blindtarmbetennelse og ble liggende åtte uker på sykehus med sprukken blindtarm. Så da det

ble et nytt skoleår skylte jeg på at jeg ikke var frisk nok til å begynne på skole.

Så sånn fikk jeg til å slutte. Noen av de jeg gikk sammen med stakk over til Sverige. Så det ble igjen noen få i den klassen, og de måtte gå til krigen var

slutt. Det gikk ett år og etter det startet jeg på Levanger lærerskole i 2. klasse og gikk der i tre år. I 1948 var jeg ferdig utdannet lærer og søkte tre lærerposter, blant annet Mælan og den fikk jeg. Dit reiste jeg nyutdannet i 1948 og ble der til jeg sluttet.

Elever ved Mælan skole ca. 1955 med lærer Arne Beversmark i midten

Nidaros mandag 15.3.1932:

Stjørna og stjørnværingan.

Av ordfører Ramsvik.

Formannen i Sør-Trøndelag fylkesting, ordfører Ramsvik, talte i går kveld i kringkastingen i flg. ord:

Da Storisen slapp taket på den del av vårt fylke som vi kaller Fosenhalvøya, buet landet sig op som et mektig skjold. Så svært må ispresset ha vært og så raskt må landet ha steget, at skjollet sprakk på kryss og tvers.

Kaster man et blikk på kartet så vil man sjå at Fosenhalvøya er ruete som et sjakkbrett, - mektige skarpt markerte dalfører gjennomskjærer halvøya i retningen nord-syd og sydvest-nordost. Enkelte av disse dalfører løper tvers over heile halvøya, frå den ytre del av Trondheimsfjorden heilt over til Verrabotn. Disse eiendommelige geologiske forhold har gitt Fosenhalvøya, og da serleg det herred jeg skal

forsøke å skildre, nemlig Stjørna, en eiendommelig og særpreget natur. Nedi i disse regelmessige dalfører ligger vatn og tjønn som perler på ei snor, og på de bratte, men lune dalskråninger gror skogen - gran og furu, bjørk og åsp om hverandre.

Det er ondt å komme til med øksen mange steder, og derfor er hundreårgamle skogkjemper ingen sjeldenhet. I ly av disse skoger trives eit rikt dyreliv. Her er storfugl og årfugl og rugde og hare, elgen trekker fra dalføre til dalføre - i de siste åra har'n dog vært borte - og for ein liten menneskealder sea hørte bamse brakar også med.

Stjørnfjorden sett fra Selnes (foto J. A. Winsjansen)

Av det største rovvilt er ennu gaupa og reven igjen, og det i en mengde som kanskje er større enn godt er. Inne på dei ville flyene mellom alle disse dalsøkka plasker rypa i annakvart kratt - høiloa plystrer vemodig på tuvan kvar vår, vatn og elver kryr av fisk - laks, aure og rør. Eg trur itj eg tar munnen for full når eg sei at det beste og sikraste fiskvatn i fylket finner man for tiden hos oss.

Stjørna grenser opp mot Rissa og Jøssund, Bjugn og Ørland. Vi har et folketal etter siste folketelling på 2600, ein tilvekst på 270 frå 1920, og vi står som nr 4 ka folketal angår av Fosens 23 kommuner. Nord-Frøya, Ørland og Rissa har meire folk enn vi har.

Stjørnfjorden har fra gammel tid av hatt ry som ein god sildfjord, det samma kan segjast om Bjugnfjorden. Det er da rimelig at fiskeriet har vorre den næringsgrein som mest vart påakta, men i dei siste 20 år har jordbruket tekje stort opsving.

Vi kan idag si at jordbruk og fiskeri (som er hovednæringsveiene) står likt. Jordbruket har forøvrig overalt i Fosen tekje seg godt opp i det siste. Eg nevne at i den siste 5-års perioden er av dei offentlige midler som er utdelt i Sør-Trøndelag te jorddyrking og grøftning, omtrent halvparten gått til Fosen.

Utanom jordbruk og fiskeri har vi laksefiske, endel skogsdrift, og sist men ikke minst, endel industri. De to hermetikkfabrikkene og sildoljefabrikken som ligger innen bygda, har vorre oss til stor hjelp. Som ein forstår, sysler vi med litt tå kvart.

Eg nevner og at det år om anna sendes sild- og fiskeekspeidjoner ut til Lofoten, Finnmarka, på vårsildfeltet, og endog til Island og Bjørnøya. De siste åra har bragt berre skuffelser; fisket har slått feil, ikke berre i Stjørna og Fosen, men overalt. Stadig nedadgående priser har bragt tap for forretningsfolk, og i jordbruket er det jo krise.

De økonomiske forhold idag er således ikke lyse, og mørkest der kor fisket har størst betydning for at folk kan livberge seg. Eg ska ijt ved denne anledning komma neriar inn på dei økonomiske forhold, det er jo det temaet som framfor noko anna drøftes idag, men det skal vera sagt, at folket i bygda vår i likhet med andre bygder i Fosen, ikke er av det slaget at de skriker op. De bærer også sine økonomiske sorger og bekymringer for seg sjøl.

Men setter silda inn fjorden med 7 miles fart, er det 20 notbaser med et par 300 mann straks på pletten. Basene roper med basunrøst: La gå not! Og blir det fangster, er bekymringene serlig for fiskeribefolkningen letta. Det er så rart med silda, den

skaffer fort peng, arbeid og liv og rørelse følger med. Forholla kan snu seg fortar enn vi tror, og ved resignasjon, samhold og god vilje kan vi berg mykje i denne overgangstia.

Tilbake til Stjørnas herlige natur. Det kan godt vera dem som meine at det er dumt av mig å fortell om vår natur. Slike naturherligheter vil folk flest helst holde for seg sjøl. Men man vilde kjenne stjørnværingen dårlig om man trur han ser slik på tingen.

Stjørnværingen, tør eg si, er eit gjestfritt folk, som gjerne ser medmennesker på besøk hos seg, og de har den tillit til dem at de fær pent fram i Guds herlige natur. Mange vil kanskje seigje at alt dette er bra og vel nok, men Stjørna ligg så forferdelig langt borte. Det er en misforståelse.

Ved å ta Fosenbåten (prektige båta forresten) frå Trondheim til Kvithylla i Rissa og derfra 6 mil innover langs Stjørnfjorden - en herlig biltur - kan man være i Stjørna på 4 timer. Det fører nu bilvei fram helt til Rødsjøen (ei lita fjellgrend) som ligg i

hjertet av Fosenhalvøya. Herfrå kan man ta herlige fjellturer over til Åfjord og Verran.

Det er berre ein ting Stjørna itj kan by på, og det er tindesport. Den som liker å klatre til topps på himmelhøge fjelltinner, vil itj lik seg hos oss, for Stjørna er, som eg sa til å begynne med, et isherja land. Storisen har skrua bort alle store toppan på herredet vårt, vi har berre lange slakke fjellvidder tilbake. Vårt høgste fjell, Storliheia, er berre 500 meter høgt. Eit slikt slakt og lågt landskap har jo også sin charme, ikke minst for dem som liker å ferdes tilfots, og heller vil ha kurvan i horisontal enn i vertikal retning.

For dei fleste trønderan er Stjørna sikkert eit ukjent land. Eg kan tenke meg at de trur det er eit vanskelig tilgjengelig kystherred, kor befolkningen vesentlig lever av fiskeri, og naturen innskrenker seg til gråstein og forsvolte gras. Men da tek de skammelig feil, og trur dere meg itj på ordet mitt, så kan dere kom ut å sjå etter sjøl. På mine sambygdingas vegne tør eg forsikre at velkomme skal dere vera, og besøket skal dere itj angre på.

Nidaros mandag 20.11.1939:

Stjørna bindes sammen

Et nytt ledd i gjennomgangsveien til Nord-Fosen ferdig.

I Stjørna er det i de siste dager skjedd ting, som selv om det har gått av seg i stillhet, må sies å være en storhending i bygdas historie.

De to gjenstående bruene på riksveien Mælan-Rødsjø-Varghiet, brua over Nordelva - eller Stjørna bru som den trulig offisielt kommer til å hete - og brua over Høgsetelva, er nemlig åpnet for trafikk. Da det tilsvarende veistykke også nå er planert ferdig, betyr dette at Stjørna endelig har fått en vei som binder de to halvparter som fjorden deler bygda i, sammen. Ja, det betyr mer enn det, for i og med byggingen av denne vei er veinettet i Ørland-Bjugn-Nes-Jøssund knyttet sammen med veinettet i Rissa-Stadsbygd.

Selvsagt har bilene ikke ventet med å prøvekjøre den nye ferdselsåren. Et selskap med handelsbestyrer Kleven ved Husby handelssamlag fikk her om dagen æren av å kjøre den nye veien i ett strekk.

For bilfolk er det derimot ennå ikke noen fornøyelse å følge den nye veien, dertil er den for løs i botnen. Lange strekninger er den ennå enten slett ikke eller bare mangelfullt gruset. Selv om grusingen kommer til å fortsette en stund ut over vinteren, vil vel ikke veien bli i fiks ferdig stand før neste vår eller

sommer en gang. Vi spør ordfører Bromstad om når den offisielle åpningen skal gå for seg.

- Den veien som nå er ferdigbygd, er jo egentlig bare et ledd i gjennomgangsveien til Nord-Fosen, så noen høytidelig åpning blir det vel ikke tale om før veien til Åfjord i sin helhet er ferdig, svarer han.

Ordføreren er imidlertid enig i at et verk som fullføringen av den nye veien burde ha vært feiret på en passende måte. I og med den nye veien er jo en gammel ønskedrøm gått i oppfylling for stjørnværingene, selv om det skjedde på en noe annen måte enn de opprinnelig hadde tenkt seg.

- Og sjøskysen på Stjørnfjorden, vil den bli nedlagt nå etter at den nye veien er åpnet for trafikk?

- Nei, sjøskysen kan vi ikke godt unnvære fordi om den nye veien er kommet, svarer ordføreren, aller minst vinters dag. Som kjent får vi tilskudd fra fylket til denne skyssen, og vi kommer til å søke om slikt tilskudd også for neste år.

Den nye veien Mælan-Rødsjø-Varghiet (Ny Jord) er om lag 12 km lang. Arbeidet som tok til hausten 1936, er utført for statens nødsarbeidsmidler, Arbeidsstokken har jamt vært på 100-200 mann, de fleste fra Stjørna og kommunene i Nord-Fosen.

Sandøya

Glimt fra en lykkelig barndom

Anne Sofie Nesset

Det er nok å ta av glade, gode minner fra tida på Sandøya. For å begynne med begynnelsen sånn som jeg har fått det med meg (unger har lange ører). Pappa, Oskar Tørhaug (1914-1987), er fra Ratvika i Åfjord.

Han hadde to søstre. Mora døde da han var 2 år. Sofia Telise Sandøy (1873-1970) kom dit som hushjelp. Faren døde da pappa var 6 år. Hvordan eller hvorfor vet jeg ikke så mye om, annet enn at Sofia tok pappa med da hun dro derfra.

Mamma, Gunvor Tørhaug (1914-1985), er byjente. De første åra bodde vi i leilighet ovenpå hos Arvid Stallvik. Da Harald kom til verden i 1940, kom jo også krigen. Det var da vi flytta til Sandøya.

Det måtte være en brå overgang for mamma vil jeg tro. Pappa var borte på sjøen det meste av tida, så hun måtte lære seg å bli selvhjulpnen i det meste, og det var ikke småtterier når man tenker på hvordan det er i dag.

Hun rodde til Refsneshagen og handla, bar vann for å vaske klær og satt oppe om natta og sydde klær til oss. Det var ikke så mye å få kjøpt under krigen.

I 1943 ble både Harald og jeg innlagt på sykehuset med difteri. Vi var der i 5 uker, og da vi kom hjem, fikk jeg skarlagensfeber og var innestengt på loftet i flere uker. Det var visst nokså smittomt. Syk var jeg i hvert fall med høy feber og utslett over hele kroppen.

I 1945 fikk pappa difteri. Da holdt dr Sauer på å ta livet av ham. Han skar ham opp i halsen for han trodde det var halsbyll. Jeg glemmer aldri blodet som

spruta over alt. Men han kom seg da endelig på sykehuset, og der lå han fullstendig lam i 3 måneder.

Mamma var i byen i maidagene da hele Norge eksploderte i gledesrus over krigens slutt. Vi 5 som var på Sandøya akkurat den 8.mai, feira vår egen lykkerus. Flagget gikk til topps oppi gården, og Harald og jeg sprang rundt hele øya med våre flagg, mens vi sang og hoia det beste vi kunne. Pappa ble for øvrig frisk etter hvert, så det gikk jo bra til slutt.

Men nå skal jeg til den virkelige Sandøya, sånn som den lever i mitt minne. Et minne, som når sant skal sies blir mer og mer skinnende og rosa for hvert år som går. Jeg er hellig overbevist om at når våren kom, så var det vår. Det var en fest når buskapen ble sluppet ut. Da var det et himla leven. Kalvan dansa pols og hoppa og spratt, sauene så ut som forvilla ulldotta og kyr'n vifta med rompa, strekt halsen og "møa" mot himmelen og sola.

Jeg og Harald hadde aldri fritidsproblemer. Vi laga våre egne leiker. Det gikk mest i båter som vi segla med i bergklovene rundt om på øya. Jettegrytene oppsøkte vi med en viss skrekkblandet fryd. Sofia hadde fortalt mye skummelt om dem. De skulle være bunnløse, og forskjellige ting kunne visstnok skje der.

Det hindret oss selvfølgelig ikke i å oppsøke dem. Vi prøvde å kaste steiner nedi, for om mulig å høre om de traff bunnen, men vi hørt bare en rar, hul lyd som satte fantasien i sving om at her var det noe skummelt som foregikk. Etter en stund var vi tilbake igjen. Ungers nysgjerrighet har jo ingen grenser i så måte.

Sandøya med brygga og gården (foto fra Herdis og Ole Worpvik)

Om sommeren var det ofte livlig på Sandøya, og i den forbindelse må jeg jo nesten få tilføye at den gangen var det sommer sånn som sommeren skal være, og ikke den bleke etterligningen som er nå om årene. Folk må til Syden nå for å få sol og brunfarge på kroppen - eller solarium. Vi sprang nøttebrune rundt på øya og ligna mest av alt på adopterte unger fra Afrika.

Og vi hadde masse besøk. Tanter og onkler og venner av mamma som kom fra Trondheim på ferie med sine unger. De syntes vi hadde det som i paradiset. Vi var med på slåttonna, hoppa i høyvogna så vi pressa høyet mest mulig sammen. Det var viktig å få med mest mulig inn på låven. Etterpå var det å hoppe i høystålet.

Kåre, Ole, Else og Arvid var jo selvskrevne på den tida. Else og jeg ble jo nesten som søstre. Vi delte mange hemmeligheter opp gjennom åra, og jeg savner henne enormt. Bada i sjøen gjorde vi jo nesten hele dagen, og alle ungene lærte seg å svømme på Sandøya, bortsett fra meg. Jeg kan det ikke den dag i dag.

Når høsten kom, og feriegjestene hadde dratt, så stilna det på Sandøya, men det gjorde ikke noe, for vi pusla med vårt vi, og dagan gikk som før. Vi fant alltid på noe å holde på med. Når kveldan begynte å bli mørke, da satt vi ei time i ”skjømning” før oljelampan ble tent. Det ble på en måte en stille stund hvor vi bare satt i våre egne tanker. Sofia satt i ovnskroken og ”kala ull”, spant garn eller strikka strømpa og sjøvotta til oss.

En dag var Harald og jeg uti skottet. Harald ha sjøvotta på seg. Plutselig la han handa på hoggstabben og sa: ”Du tørs itj å hogg, du nei”. Men det tors æ! Han var lur nok til å krøk fingran, så han berga dem, men tuppen på votten var borte. Denne hendelsen ble vi enige om å holde hemmelig for de foresatte.

Sofia lærte oss også å bøte og ”bett” garn. Da slo vi en spiker i vindusposten som tråden ble festa på. Vi fikk utdelt maler for sei-, torsk- og sildgarn. Vi laga jo aldri ferdig garna, men det var artig å lære. Vi måtte være ganske nøye med knutene, så maskene ble like store.

Ellers gikk vi litt på ski. Det var en bakke vi kalte Storbakken, men da jeg besøkte øya etter noen år, så synes alt som var stort den gangen, hadde krympa ganske mye. Alt var blitt mindre enn jeg husket det fra barndommen, men det er fortsatt min barndoms rike.

I 1946 begynte jeg på skolen på Våpenøya. Jeg husker pussig nok ikke så veldig mye fra den tida. Ove Sandøy var lærer, og vi var en blanda klasse med

elever fra 1. til 7. klasse. Det første året ble jeg rodd til og fra skolen hver dag. Var det dårlig vær, måtte jeg være hjemme, men da Harald begynte året etter, ble det bestemt at vi i skoleuka skulle bo hos Mary og Sigurd Hovd.

Det gikk jo greit, selv om vi den første tida hadde heimlengsel innimellom. Sigurd var veldig nøye med at vi gjorde leksene til punkt og prikke. Han gjorde det slik at det ble en lek. Ofte stakk vi en tur til Tobaksvika og besøkte Laura og Ola. De virket alltid glad når vi kom og hadde alltid noe spennende å fortelle om gamle dager. De flyttet senere til Råkvåg, for det ble vel vanskelig å bo der etter hvert.

Ofte gikk vi over haugan til andre sida av øya slik at vi i hvert fall kunne se over til Sandøya. Det var liksom ei trøst det også. En fredag etter skoleslutt skulle i heim. Det blåste og regna, men vi tusla i vei og kom oss omsider til fjæra. Vi så at mamma var på vei, men halvveis måtte hun snu. Vi var ikke så høye i hatten, da vi forsto at den helga kom vi nok ikke heim. Helga ble bra likevel, den. Vi var hos snille folk.

Ove var en grei lærer. Kanskje litt for snill. Mamma spurte oss fri 3 uker før sommerferien et år. Vi skulle være med pappa på ”Skarven” til Bergen. Den skulle på verksted. I karakterboka vår sto det høytidelig at Ane Sofie og Harald fikk fri for å være med sin far til Bergen. Regnes som studieferd. Den var god, synes jeg.

Signe og Bjørn Vorpvik og Magnar Antonsen var også med den gangen. Jeg fikk kusma på turen og ligna mest av alt på en hamster. Over Hustadvika var det full storm, og hele gjengen var visst sjøsyke. Et av de siste årene tror jeg vi fikk en lærer som het Helge Lund.

Jeg må innom Sandøya en snartur igjen. Det var en dag under krigen. Sofie (oppi gården), Harald og jeg var alene på øya den dagen. Sandøya var freda på grunn av ærfugl. Da kom det plutselig en robåt med tre tyskere om bord. Vi så det på uniformer og geværene. Tanken deres var å skyte fugl.

Harald og jeg ble så redde at vi sprang opp på loftet og gjemte oss under senga. Vi trodde de skulle ta oss, men Sofie var tøff. Hun gikk ut og tok imot dem og forklarte at det ikke ble aktuelt med noe skyting, altså! Det endte med at de kjøpte egg.

Ei høstnatt våkna Harald av et forferdelig brak. Det blåste så hele huset rista og skalv. Han sprang ned trappa og åpna ytterdøra, og der så han utedassen og vedskjulet dra til havs. Så vi merka høst- og vinterstormene der også, selv om jeg helst husker de lange, lyse sommerdagene og den gode og trygge barndommen.

Drukningssulykke i Damvatnet på Selnes

Skrevet av John Selnes - avskrift ved Leif Ersøybakk

Jeg har mange ganger etter at jeg har kommet opp i litt voksen alder og vel så det, kommet til det resultat at det er så mange ting som tyder på at det må være en utenforstående styrelse av våres livsmønster, altså skjebne. En kan spørre hvorfor skjedde dette, og hvis dette ikke hadde skjedd, så hadde dette heller ikke hendt osv.

Vi kan ta et eksempel i fra krigens første dager, da jeg og min kone giftet oss. På grunn av krigen og okkupasjonen, ble dette giftermålet forsinket.

En søndag ut i juli skulle jeg og Emilie gå en tur til fjells, vi skulle ta en tur opp til Keipsetra for å besøke min søster Anne, som var setertaus der.

Den gang var det Fosenbåt som anløp Refsneshagen, også på søndager, og det var vanlig at

en også fikk utlevert posten som også kom med båten på slike dager.

Vi var klar til å starte på turen, men med det samme kom Einar Selnes forbi, han skulle til Refsneshagen og hente posten som nettopp var kommet. Han bød seg til å ta med posten våres også. Det ville vi gjerne, for vi ventet brudebilde våres fra Schrøder. På grunn av dette ble fjellturen noe forsinket, da vi selvfølgelig var nysgjerrige etter å se hvordan bildene var blitt.

Etter dette kom vi da omsider i vei, og vi gikk den vanlige seterstien opp heia, og planen var å gå snauberga utover mot Keipsetra. Etter at vi hadde kommet nesten ut på høyeste toppen, satte vi oss for å puste på, og for å nyte utsikten i det fine været.

Damvatnet i bakgrunn (foto Leif Ersøybakk)

Mens vi satt der og blant annet så innover Damvatnet, så vi at det var noen som holdt på bade inne mot holmen, trodde vi, for vi visste at det var to unge bygutter som var på ferietur i Damvasshytta til Stallvik, og vi snakket om hvor fint de hadde det, som fikk ligge der og bade seg i godværet. Vi hørte også at de kauket og ropte og laget atskillig med vassprut på moro, - trodde vi.

Det viste seg dessverre snart at dette ikke var moro. Ropene fikk et slikt preg av at det var noen i nød, og det var også blitt helt stille på vannet. Vi var da klar over at det var noen som trengte hjelp. Jeg slengte fra meg ryggsekken, som Emilie tok, og så

sprang jeg nedover snaurantene, over Hyllmyra opp lia og kom opp vestenfor dammen.

Hørte ennå at det ropte og ropte igjen, og fortsatte rundt vatnet og innover til steinura. Svømte da utover dit hvor jeg så skeisa med noen på hvelvet ved de nordeste holmer.

Det viste seg at det var en kvinne som lå i vannet og holdt seg fast i hvelvet på skeisa. Det hadde også vært en mannsperson med, men han hadde sunket under forsøket på å svømme til lands, mot holmen. Han var ikke så god svømmer som han trodde, og med klær og sko ble det nok for stridt. Det var vel under dette vi så vasspruten ute fra heia.

Jeg fikk da slept både damen og skeisa til lands ved tangen ved steinura. Fikk da samlet sammen årer og inventaret i skeisa, som lå spredt utover vatnet. Etter at vi var kommet så langt, kom tilfeldigvis Åsta Høgås og Gina Jakobsen forbi. Hadde nok vært en tur for å se etter bær. Vi fikk da sendt bud med dem ned til bygda om hjelp og redskaper til å sokne etter den omkomne.

Damen var forståelig nok dypt fortvilet og ulykkelig over det som var hendt. Hun fortalte at de hadde vært ute og rodd med sluk, og da de fikk napp ble mannen ivrig, reiste seg opp i båten, gled, og så var det gjort.

De bodde i Jenssetra og hadde lånt skeisa av de to byguttene, som var i Damvasshytta, fordi de skulle ta seg en tur sørover heiene. De var ennå ikke kommet tilbake mens vi var der, så vi ble nødt til å slå inn en rute i vinduet slik at vi fikk av haspene så vi kunne komme oss inn. Fikk tak i noen klær som tilhørte guttene, slik at damen fikk noe tørt på seg. Hun begynte å bli temmelig forkommen og litt frossen.

Om en stund kom det også folk opp fra bygda, Bernhof Hafell, Noralv Dahlen og Ove Hagen. De hadde med seg kveitvad og taug til sokningen. Jeg og Noralv sprang oppover til Jenssetra for å lånte skeisa som var der for å bruke denne også under sokningen. Jens og Martha og enda noen var der, og de trodde det var tyveri og rampestreker, når vi uten videre tok skeisa. Den lå i indre enden av vatnet. Jeg gav meg igjen og forklarte situasjonen, og da var alt i orden. Vi soknet med kveitvaen, men uten hell den dagen.

Dagen etter kom det folk av hans pårørende og soknet. De fikk låne en innretning som hadde en masse angler, og med dette fant de den omkomne. Vi

var en fem – seks stykker som var med og bar ham ned til Dalen, hvor han ble stelt og lagt i kiste på låven. Ble sendt på båt fra Refsneshagen til byen hvor han hørte hjemme.

Damen som ble berget reiste også hjem til byen. Har ikke truffet henne siden. Fornavnet husker jeg ikke lenger, men etternavnet er temmelig kjent, så vidt vet jeg.

Den omkomne er for så vidt også kjent, men da dette forholdet på et vis var hemmeligstemplet, har vi ikke nevnt noe om dette. Men det sivet jo ut allikevel, for det var noen som hadde gjenkjent dem på bussen da de kom. Da dette ikke har allmenn interesse lar vi dette gå i glemmeboken.

Hvordan kan man sammenligne disse hendelser med tilfeldigheter eller skjebne. En kan begynne med å spørre seg om hvorfor eller hvis.

Hvorfor skulle vi akkurat bestemme oss for å gå på fjelltur den dagen? Hvorfor skulle Einar komme forbi akkurat da vi skulle til å gå, slik at vi ble akkurat passe forsinket? Hvorfor fikk vi disse bildene denne dagen fra Schröder? Det var en ytterligere forsinkelse, da vi selvfølgelig måtte se lit på dem.

Skjebnen ble dermed indirekte skyld i at denne damen, ikke helt ukjent for ham, ble berget. Hvis vi hadde startet som planlagt, hadde vi kommet i skjul ifra Damvatnet selv om vi hadde satt oss og pustet på, og vi hadde da vært helt uvitende om det som hadde hendt.

Da John og Emilie fortalte denne hendelsen til meg, sa de at John dykket flere ganger men klarte ikke å finne den forulykkede. Antagelig av beskjedenhet har han ikke nevnt det i fortellingen sin. Leif Ersøybakk.

Selnes (foto av Johan A. N. Selnes)

Forlis 1869

Av Bjarne J. M. Selnes.

På vårparten i 1869 dro et fiskerlag fra Stjørna til fiskeværet Halten på torskefiske. Men denne turen skulle bli skjebnesvanger. Da de var på feltet der ute, røk det opp til storm, orkan, og deres båt ble tatt av uværet og forliste, og alle druknet. Besetningen ombord i fiskebåten var fem karer, bosatt i Stjørna:

Inderst Peter Nilsen, Hulsund, 32 år. (f. 25. sept. 1834, Stjørdalsbalsen.)

Ungkar Sivert Olsen, Sandøen, 27 år. (f. 5. aug. 1841, Børsa.)

Ungkar Leonard Larsen, Søraunet, 26 år. (f. 26. sept. 1839, Stjørna.)

Ungkar Kristofer Hendriksen, Selnes, 25 år. (f. 26. des. 1843, Stjørna.)

Ungkar Ove Olsen, Hulsund, 21 år. (f. 21. mars 1848, Stjørna.)

Den oppgitte dødsdag i kirkeboka er 17. mars (onsdag), 1869, men den oppgitte alder stemmer ikke på alle sammen. Derfor har jeg i parentes tilføyet fødselsdato, år og fødested. Laget ble aldri funnet

Foto: Bj. S.

På kisten er det malt med sirlige gullbokstaver og årstall, men r i Hendriks. er uteglemt, eller var det uttalen de brukte i dagligtale:

Christofer Hendiks. Selnes. - 1865 -

Da min onkel Alfred Nilsen (f. 1.sept. 1880) reiste til Portland, Oregon, USA, i 1903, brukte han Kristofers kiste til å oppbevare sine saker i på reisen.

Alfred arbeidet som brotømmermann ved jernbaneselskapet Southern Pacific Company. Under et arbeide ovenfor Oregon City forulykket han i januar 1915, da han falt ned under en brobygging. Han lå på sykehus fram til 15. juli s. å., da han døde av skadene han pådro seg. Årsaken til ulykken ble tilskrevet uforsvarlighet fra selskapets side. Alfreds etterlatte ting ble nå samlet i Kristofers kiste og sendt hjem til Norge.

Kanskje også Kristofer selv brukte kisten på turen til Halten, og at den senere ble funnet igjen etter forliset? - Hvem som laget og malte denne kisten i sin tid vet jeg ikke. Inni har den et lite rom (leddik) og det er skiftet lås i kisten engang i tidens løp.

Kristofer var onkel til min far, og han nevner dette forliset i "Decorah-Posten" 10. november 1931.

Sang og sangkor har en lang historie i Stjørna. Bjarne J. M. Selnes har skrevet en grundig artikkel om sangkorene på Selnes. Det er verdifullt å få skrevet dette ned mens det er noen som husker mer enn fakta. Det er imponerende hva ildsjeler fikk til av verdifullt kulturliv med små midler. Historiene til lag og organisasjoner vil vi gjerne ha mer av.

Sangkor på Selnes.

Av Bjarne J. M. Selnes.

Mens Johan A. N. Selnes var i Amerika, hadde han bl.a. en fortelling i det norsk-amerikanske tidsskriftet "Ungdommens Ven", 15. mai 1913, som kom ut i Minneapolis. Fortellingen heter "Amerikabrev til min bror Olaf", og jeg gjengir noe av fortellingen som er fra virkeligheten i hans barndomshjem, "Dalakleiva" i Stjørna:

"Hverken du eller jeg har glemt de vinterskumringer, da vi sat i ovnskroken eller rundt veggene og sang "Jeg vet mig en søvn i Jesu navn" trestemt, eller også firstemt, hvis vor ældste bror (Martin) var hjemme. Han sang da bass, vor søster (Helga) alt, jeg tenor og du (Olaf) melodi. Endnu synes jeg at høre din klangfulde barnestemme; tonerne var rene og klare; du greiet din stemme rent mesterlig, trods de andre tre stemmer og trods dine 7 aar! (Olaf var født i 1898.)

Men - det er sandt: Vi sang firstemt, selv om vor ældste bror ikke var hjemme, hvis vi riktig fik sangerlysten paa os. Tre personer sang firstemt! Det maa du fortælle til alle du møter! Jeg skal også gjøre mit bedste i saa henseende. - Ja, du vet, jeg tok salmodikonen og fik fjerde stemmen med paa den maate! Sange som "Dagen gaar saa langsomt hen", "Skovens krone, løft min tone", "En vildand svømmer stille" og mange flere - slike sang vi trestemt, husker du; men blev det sange som "Jeg vet mig en søvn", "Gamle Norig, nørst i grendom", "Høie Nord, frihets hjem", "Aftensolen smiler", "Fra østens væld", "Herre, du velsigner alle" osv., da greiet vi fuldt kor!

Jeg undres paa jeg, om den gamle salmodikon endnu henger paa væggen derborte i kroken? Jeg undres paa, jeg, om vi i 1914 skal faa synge disse sange sammen igjen? Vi husker nok hver vor stemme, trods den tid, som ligger imellem; naar ikke jeg har glemt min, har heller ikke du glemt din; jeg føler det slik paa mig. - Sker det, at vi træffes ved Jonsok-leite næste aar - jubelaaret altsaa - skal vi en solskinsdag ta fela og det norske silkeflag, jeg har, med os og gaa op paa Baatvikhaugen, og der først spille og synge alt det vi orker, og siden, mens flagget smelder i den blaa luft, rope hurra for "Storheien", "Refsnesmarken" og

"Frengsbugten"! Saa kan bygdefolket ha det saa godt, kan de! -". (Fortellingen står også i hans bok "Vaarsol".)

Omkring 1860 ble Ole Hansen Svebak fra Ringebu lærer i Stjørna. Og på høsten 1894 kom Karl Ulstad fra Klæbu, og han ble lærer fram til 1909, da han flyttet tilbake til Klæbu. En tid før 1897 var Johannes Husby vikar på Selnes i en periode. Ingen av disse lærerne hadde visstnok noen sangkor på Selnes.

Noen av dirigentene som er omtalt

Min tante Helga sender et brev, datert 14. nov. 1911, til min far i Amerika, og i brevet skriver hun bl.a. at "**Selnes Sangforening**" lever og virker, og at lærer Edv. Vatn er riktig flink som instruktør. - Lærer Edvard Vatn ble lærer på Selnes, høsten 1910, og koret som han startet, ble sannsynligvis det første koret i grenda.

Da det skulle være juletreffest i den gamle skolen på Selnes (før 1913), hadde de ikke ordnet med juletre i skolen. Lærer Vatn visste råd. Han "lånte" juletreet på selve gården Refsnes og bærte det med pynten på, den lange veien (ca. 2 km.) til skolen! - I 1918 flyttet Vatn til Straumsnes på Møre.

"Selnes Blandakor", fotografert i Gangstoa, ca. 1922.

Foto: Johan A. N. Selnes.

"Selnes Blandakor"s medlemmer, ca. 1922:

Lærer Edvard Vatn.

Det var lærer Edvard Vatn som startet dette koret, etter at han ble lærer på Selnes i 1910. Blandakoret het da "Selnes Sangforening", og Vatn var dirigent frem til han sluttet som lærer på Selnes i 1918.

Hvem som var med i koret helt fra starten, er vanskelig å si, men min tante Helga var ihvertfall med. Etter hvert sluttet sikkert noen av sangerne i koret, mens nye kom til.

Lærer Nicolay Brun.

I juni 1918 ble Nicolay Brun lærer på Selnes, og han overtok dirigentjobben etter Vatn. Nå gikk koret under navnet "Selnes Blandakor". Han var lærer frem til juli 1921, da han flyttet til Røra, Nord-Trøndelag.

Fotografiet av medlemmene i koret er tatt i Gangstoa, men Brun er ikke med på bilde. Dette kan tyde på at bilde er tatt etter at han hadde sluttet som dirigent og lærer på Selnes. Dermed er det sannsynlig at Johan Selnes dirigerte sangkoret etter at han reiste. -

Min onkel, Olaf Nilsen, (nr. 3 i 3. rekke), ble senere dirigent for et sangkor i Råkvåg.

I. rekke fra venstre:

1. Ingeborg Selnes. (Søster til Olaf, Jon.)
2. Julie Brun. (Søster til lærer Brun.)
3. Elen Strand. (1. ekteskap med Johan Hafell.)
4. Borghild Dahl. (gift med Emil Wingan.)
5. Ardis Refsnes. (gift med Olaf Selnes.)
6. Ida Bjerkager Refsnes. (gift med Tønnesen.)
7. Sofie Hafell. (gift med Grytdal.)
8. Klara Hafell. (gift med Harald Refsnes.)

2. rekke fra venstre:

1. Anna Strand. (gift med Elnes.)
2. Ingeborg "Benna". (gift med Konrad Hansen.)
3. Valborg Refsnes.
4. Marie Wessensen. (datter til Markus W.)
5. Beret Eilertsen.
6. Ingeborg Hafell. (gift med Håkon Winther.)

3. rekke fra venstre:

1. Ola Selnes. (bror til Jens.)
2. Nicolay Dale. (bak.)
3. Olaf Nilsen.
4. Kristian Strand.
5. Johan Hafell.
6. ?
7. Bjarne C. Selnes. (langt slips.)
8. Konrad Hansen.

Koret fortsatte videre da det kom en ny lærer til Selnes i juni 1918. Han het Nicolay Brun. Nå fikk koret navnet "Selnes Blandakor", og Brun var dirigent fram til han sluttet som lærer på Selnes i juli 1921. I 1922 ble Hermod Lykken lærer. Han spilte fele, men var ikke dirigent. Johan Selnes kom fra Amerika høsten 1920, og det er derfor mulig at han dirigerte koret, etter at Brun reiste til Røra, Nord-Trøndelag. Dette koret hadde noe over 20

medlemmer. Eksakt dato når koret opphørte er vanskelig å tidfeste, men det var nok i drift en tid utover i 1920-årene.

Omkring 1930 ble "Selnes Barnekor" stiftet, og det besto av ca. 30 skolebarn fra Selnes og Fiksdal, og dette koret ble dirigert av Johan Selnes. Fra barnekorets medlemmer fikk han en sølvskje i sin tid. Den har inskripsjon: "Fra Selnes Barnekor julen 1934".

Foto: Chr. Jacobsen.

”Sør-Stjørna Sangforening”. Sangerstevne på Uthaug, Ørland, 8. og 9. juli, 1933.

”Sør-Stjørna Sangforening”s medlemmer:

<p>Sittende foran fra venstre:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ardis Selnes. 2. Ingeborg Refsnes. 3. Valborg Refsnes. 4. Ragna Refsnes. 5. Ola Eiel Refsnes, (sitter helt til venstre.) <p>2. rekke fra venstre:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hanna Hafell. 2. Olga Kjelsli. 3. Olga Skagen. 4. Ruth Fiksdal. 5. Klara Refsnes, (Hafell.) 6. Berit Eilertsen. 7. Fra Myra i Fiksdal? 8. Ingeborg (Berma) Hansen. 9. Haldis Strand, (mor til Ellbjørg.) 10. Marta Refsnes. 11. Kirsten Skårstad. 12. Birgit? (taus i Dahlen.) 	<p>3. rekke fra venstre:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ellen Larsen, fra Fevåg. 2. Nelly, (taus i Dahlen.) 3. (taus i Dahlen.) 4. Kristine Johansen. 5. Olive Strand. 6. Signe Bjørseth, (taus.) 7. Ruth Dahlen. 8. <i>Martin Ølstørn, dirigent.</i> 9. Karoline Brandhaug. 10. Amalie Selnes. 11. (taus.) 12. (taus.) 13. Mary Ølstaten. 14. Kolbjørg Torso. 	<p>4. rekke fra venstre:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Georg Breivold. 2. Eiel Refsnes. 3. Bjørkvik. 4. Harald Refsnes, (Hafell.) 5. Ole Fiksdal. 6. 7. Guttorm Refsnes. (fra Husbyjøen?) 8. Einar Dahlen. 9. Jens Fiksdal. 10. Ottar Strand. 11. John Selnes. 12. Trygve Hassel. 13. Jørand Tøndervik. 14. Arnt Skagen. 15. Per 7 (fra Hasselvika, passet revgården til Ola Tøndervik.) 17. Kristian Dahlemo. 18. Noralf Dahlen.
--	--	---

Lærer Martin Ølstørn.

I 1931 ble Martin Ølstørn hjelpeleerer i Stjørna, og på vårparten 1933 startet han et blandakor på Selnes. Dette koret fikk navnet **”Sør-Stjørna Sangforening”**, (også kalt **”Sør-Stjørna Sanglag”**), og det telte over 40 medlemmer, menn og kvinner, stort sett fra Selnes og Fiksdalen. Etter stiftelsen ble koret meldt inn i Fosen Sangerforbund. Ølstørn var på denne tiden lærer i Fiksdalen, og det var han som også var dirigent for koret.

Pinseaften 1933 ble det holdt friluftsfest på Refsnessletta til inntekt for det nye forsamlingshuset **”Åsvang”**, som var under bygging. På festen deltok 500-600 mennesker fra hele Stjørna. Videre også fra nabobygdene Hasselvika, Rissa, Ørlandet og Bjugn.

”Sør-Stjørna Sangforening” sang flere nummer. Bl.a. **”Når fjordene blåner”** og **”Å, eg veit meg et land”**. **”Selnes Barnekor”** sang også noen nummer på denne friluftsfesten, med Johan Selnes som dirigent. Foruten taler, var det også musikk av Rissa Musikklag. Under festlighetene ble det brent pinsbål, og det ble solgt rømmegrøt og kaffe m.m. Matsserveringen foregikk på gården Refsnes.

Den 8. og 9. juli 1933 deltok **”Sør-Stjørna Sangforening”** på sangerstevnet på Uthaug, Ørlandet, og det var båten **”Veidar”** som gikk med sangerne.

På høsten 1933 ble forsamlingshuset **”Åsvang”** ferdigbygget, og på innvielsesfesten var det en variert underholdning. **”Sør-Stjørna Sangforening”**, under ledelse av Ølstørn og **”Selnes Barnekor”**, under ledelse av Johan Selnes, sørget for korsang på festen. Barnekoret sang bl.a. **”Innviessang”**, tekst og musikk av Johan Selnes. Det fortelles at sangen slo så godt an, at den måtte synges to ganger!

En av guttene i barnekoret, Magnar Dahlen, forulykket på sykkel sommeren 1935 og døde. I begravelsen i Dalen, sang barnekoret. -

Sommeren 1934 hadde **”Sør-Stjørna Sangforening”** en utflukt til Storvatnet ved Skaudalen. De kjørte med flere biler, men var mindre heldige med været, da det silregnet nesten hele tiden. Allikevel syntes de at det ble en ganske vellykket utflukt.

Disse korene underholdt gjennom flere år på forskjellige fester og tilstelninger i **”Åsvang”**. Men barna i barnekoret ble ettervert voksne, og i 1937 opphørte koret.

Også “Sør-Stjørna Sangforening” døde hen i 1939, da Ølstørn startet nytt kor i Fevåg.

På våren 1934 ble Selnes mannskor “**Heimklang**” dannet, og de sang på en huslagsfest i “Åsvang” etter stiftelsen. Koret hadde flere sangere fra blandakoret, men det var også noen nye som kom til. I tillegg til at Johan Selnes dirigerte “Selnes Barnekor”, tyder alt på at han også dirigerte “Heimklang”, da Ølstørn på denne tiden, var lærer på Sandstad, Hitra, og lærer i Lensvik framhaldsskole 1934-35. - Etter noen år ble også dette koret borte.

En tid etter at “Sør-Stjørna Sangforening” døde hen i 1939, oppsto et nytt blandakor på Selnes av en ivrig sangerflokk i grenda. Dette koret gikk under navnet “**Selnes Sanglag**”, og ble dirigert av Johan Selnes. Øvelsene til koret gikk på omgang hos medlemmene. - En gang hadde koret utflukt til Modalen i Rissa, og det var Noralf Dahlen som kjørte med benker oppe i platten på lastebilen. Om det var en hytte eller et forsamlingshus turen gikk til skal være usagt, men jeg husker at huset lå på høyre side av veien på turen oppover. Her overnattet vi også, før turen gikk tilbake dagen etter.

På slutten av 1944 fikk dette blandakoret navnet “**Seljansus**”. Da hadde koret 38 medlemmer.

På vårparten 1946 trakk Johan Selnes seg tilbake, og den nye læreren på Selnes, Harold Foshaug, tok over dirigentjobben. Men Foshaug ble ikke så lenge på Selnes, og på høsten 1947 flyttet han, og ble lærer i Eide krets. Nå ble han dirigent for koret på sin hjemplass i Høybakken.

Flere av korets medlemmer på Selnes, samt noen fra skytterlaget i grenda, hadde en utflukt til Teksdalen, og mens Foshaug hadde koret på Selnes, hadde de en utflukt til hans hytte på Gjøлга.

Etter at Foshaug flyttet, ble Noralf Dahlen dirigent, men også min bror Håkon dirigerte koret en tid. En av sangerne, Ulf Eriksen, forulykket i 1948, og koret sang i begravelsen i Hafella ved Frengen Slip, og på kaia på Kvithylla, da kisten ble sendt til Kristiansund. - Koret sang også på Frengen gravsted under Johan Selnes’ begravelse i 1949.

I begge disse begravelsene var det Håkon som dirigerte koret. - Etter en tid gikk også dette koret i oppløsning først i 1950-årene.

Foto: Jarle Dahlen.

“Selnes Damekor”

Fotografiet er tatt på Selnes skole, 19. april 1963.

1. rekke fra venstre:

1. Ardis Selnes.
2. Ragna Refsnes.
3. Kathrine Fjelldal, hushjelp hos Anton og Ragnvald i Tøndervika.
4. Liv Dahlen.
5. Anita Strand.
6. Hergunn Lykken.
7. Olga Kjelsli.
8. Jorunn Dahlen.
9. Magnhild Nilsen Selnes.

2. rekke fra venstre:

1. Kristine Johansen.
2. Olga Skagen.
3. Lærer Fr. Lillegraven, dirigent.
4. Ruth Dahlen.
5. Valborg Refsnes.

Marie Askim var med i koret, men sluttet da hun flyttet til Rissa før bilde ble tatt.

Kari Johansen (datter til Kristine), ble også med i koret etter at bilde ble tatt.

I slutten av 1950-årene kom det en ny lærer til Selnes. Han het Fredrik Lillegraven, og var veldig glad i sang og musikk. Foruten et musikklag, hvor også jeg var med, startet han et damekor, som fikk navnet “**Selnes Damekor**”, og det varte omkring i 10 år. Etter den tid kjenner jeg ikke til at det har vært noe sangkor på Selnes.

Da Foshaug tok over koret, fikk han noen sanger av Johan Selnes. I et brev fra Foshaug til meg i 1975, fikk jeg originalene av sangene tilbake. Han mente at jeg skulle beholde dem. - I “Årbok for Fosen”, 1974, fortelles det at Foshaug brukte disse sangene i “Høybakken Songlag”, etter at han flyttet dit i 1947.

Fevåg – heimbygda mi

Eli Selven (skrevet 1993)

Etter som Fevåg er ei kystbygd, var det naturlig at folket ernærte seg av fiske. Jordbruk var det heller mindre av. Stjørnfjorden har fra uminnelige tider vært en sildfjord, og folk fra alle kanter av landet har

vært der på sildefiske. Da krydde det av båter på Fevågbukta og inn over fjorden. Fisket tok til i hunddagene (23. juli), og sluttet til jul. Folk fra bygdene omkring fjorden, også fra Fevåg,

drev sildefiske i åpen båt. Etter fisket var karene hjemme til over jul for å dra på vinterfiske i slutten av januar. Turen gikk da som oftest til Lofoten eller Halten. Vinterfisket tok slutt i april, og da kom Fevåg-fiskerne heim igjen en tur.

Fevåg har vært, og er fremdeles, ei stor laksbygd, så når folk kom heim i april, var det ikke lenge før laksefisket tok til. De som hadde laksevorpe, drev laksefiske om sommeren, men det var ikke alle som hadde det. Resten av karene dro ut til ei lita, ubebodd øy, Gjemså, langt ut mot havet og fisket uer og sei der. Med denne fisken dro de til Trondheim på Martnan og solgte den der. Salget foregikk i Ravnkloa. Det var mest bønder fra dalene som kom for å kjøpe. De hadde med seg store tønner som de kjøpte full av fisk.

Mens karene var på fiske, drev kona og barna gården – og gårdsdrifta ble deretter.

Slik holdt situasjonen seg opp til omkring år 1900. Nå var mesteparten av karene heime og tok seg av gårdsdrifta i stedet for å dra på fiske. Det ble oppsving i jordbruket, men enda tjente de ikke så godt på gården at de kunne leve av det. Derfor drev de med litt småfiske for så noenlunde å kunne eksistere.

Det er først etter andre verdenskrig at det er blitt ordentlig skikk på jordbruket i Fevåg. Folk fikk da levere melka til meieriet, som de hadde del i, og nesten all utmark ble dyrket.

Skog fantes det nesten ikke i bygda, så tømmer til hus ble kjøpt fra Hasselvika (nabobygda). Ved var det ingen som hadde råd til å bruke som brensel. Men bygda var rik på torvland, så folk brukte det i stedet. Det var ingen som eide torvlandet, så her var det kunsten å være rask i vendingen og frekk, slik at en fikk seg brensel til vinteren. I den forbindelse kan jeg nevne noe som oldefar min, Kornelius Bakken, sa – det siktet sikkert til moralen hos folk. ”Dein som har labba og kjølk’, har både skog og torvland.” (Labba: sålalabba).

Mot slutten av 1890 åra begynte bygginga av Brettingen og Hysnes festninger. En del karer fra Fevåg fikk arbeide der. De hadde 10 timers arbeidsdag og fikk 2 kr. dagen. Men de syntes det var god betaling, og de ville heller være med og bygge enn og være på sjøen. Festningen ble ferdig omkring 1900, og da måtte karene igjen ta til med fiske og gårdsbruk.

Da veianlegget Fevågskaret – Mælan ble påbegynt i 1912, fikk og en del biinntekt. Noen arbeidet på sildoljefabrikken i Saga – det var forresten helst unge piker som fikk jobb der.

Omkring 1920 startet Johan Arnt Mollan Frengen Slip og Motorverksted. Mange fra Fevåg har arbeidet der etter første verdenskrig. Bedriften eies av Jens Bye og beskjeftiger 35 mann. Før drev de bare med reparasjoner, men nå bygger de også båter. De siste 3 åra er to båter blitt bygd, og den 3. er under arbeide. Av industri for øvrig har vi et steinbrudd, som også beskjeftiger ca. 30 mann. De produserte steinheller, den såkalte Stjørnastein (el. Fiksdalstein) som leveres både i inn- og utland, mest til Nederland og Danmark, men også til Afrika. Det var Flaten som

først satte i gang med steinbruddet, men nå eier arbeiderne det selv.

Ellers drives det et rikt laksefiske om sommeren. I ei laksevorpe fikk de et år 300 lakser på en dag. Dette er selvsagt ikke noe som hender hvert år, men en kan i hvert fall si at Fevåg er ei stor laksebygd.

Fiske hele året er det bare én som driver i bygda nå. Han heter *Ole Frengen*, og han holder Fevågbyggene med matfisk.

To brødre, Anton og Odin Strand, eier en fiskekutter, *Veidar I*, som ble bygd ferdig i fjor. Båten er stor og solid med alle slags hjelpemidler. Disse to brødre driver fiske både i fjordene og på havet og tjener godt.

To andre brødre eier ei frakteskute, *Strindfjord*, som de går langs kysten med.

I 1964 gikk Fevåg, som før tilhørte Stjørna kommune, inn i Rissa. Dette skiftet gikk ikke for seg uten uenighet, og enda er det mange som snakker om de "gode gamle dager". I 1965 ble bygda overført fra Bjugn prestegjeld til Stadsbygd prestegjeld.

Fevåg er ei bygd med mange nye hus. Især på strekningen som vi kaller *Frengsmyran* har det kommet opp mange nette hus de siste åra.

Frengsmyran var forresten utmark og torvland i det forrige hundreåret. Den gang passet nok navnet bedre enn i dag.

Den andre strekningen, Vestvikan, som og før var utmark, har fått mindre bebyggelse. Det kommer sikkert av at denne delen av bygda ligger et bra stykke fra hovedveien. Der ute er det rolig og fredelig, riktig en flott plass om sommeren for badeglade

mennesker. Indremisjonen skal bygge et feriekompleks nede ved strandkanten, og folk som kommer dit vil nok få den ro de leter etter.

Dette er altså Fevåg, ei lita kystbygd med ca. 500 innbyggere. Ei bygd der nesten all ungdommen og mange voksne må reise bort for å ta arbeide. Ei bygd med lite eller ingen skog, og der landvinden raser så sterkt mange ganger at folk ikke tør stikke nesen utfor døra.

Både utenforstående og vi som bor der, kan si mangt et bittert ord om bygda, men det er bare i et mørkt øyeblikk. Når det lysner igjen, vet vi at Fevåg er solpletten på jorda – plassen som vi alltid vil besøke både titt og ofte om vi reiser derfra.

Det er så rart med det – det er jo heimbygda vår.

Hjemmebrygget øl

en god og lang tradisjon

Dette er oppskrifter for ettermølere:

1. Hjemmelaget ingefærøl

20 liter kaldt vann

2 kg sukker

½ pakke gjær

2 pakker hel ingefær

2 pakker hel nellik

Sukkerkulør

Fyll vannet på en stor dunk. Ta 4 liter av vannet og sukkeret i en kasserolle, og kok dette opp til sukkeret er oppløst. Hell det tilbake i dunken. Løs opp gjæren og tilsett.

Kok krydder i litt vann et kvarters tid. Avkjøl og sil væsken, ha denne i dunken. Tilsett sukkerkulør til ønsket farge. Rør mens du tilsetter fargen, kontrolleres best i et glass. La ølet stå 1 døgn før det fylles på flasker som skal stå kjølig i 12-14 døgn.

Gammel tradisjon:

Heng stål over gjærkaret når du brygger øl. Og for all del, glem ikke å kauk når du har i gjæren. Dette må gjøres for å holde småkaillan unna.

Lykke til!

Tomtebrygg hører for mange julen til. En liten flaske tomtebrygg med humleekstrakt får du kjøpt i bortimot alle dagligvareforretninger. Har du øldunken klar, henter du fram følgende:

20 liter vann

1 flaske tomtebrygg

800 gram sukker

40 gram gjær

Fyll vannet på en stor dunk. Løs opp sukkeret og gjæren i litt lunken vann og hell over i dunken. Tilsett tomtebrygget og rør godt. Sett dunken lunt et døgn tid. Tappes på flasker som oppbevares kjølig i 8-12 dager. Vips brygget er ferdig til bruk.

Figur av Ottar Stallvik

2. Tomtebrygg

Jeg vet ikke hvem som har skrevet nedenforstående eventyr og laget tegningen. Kanskje dere kjenner initialene. Jeg tar forbehold om mulige trykkefeil som jeg har gjort. Ellers er det en setning eller deler av en setning som mangler i avisa.

Eilert Bjørkvik

Trold.

Nidaros 16.10.1910:

Det var engang en troldfamilie, som bodde langt oppi fjeldet mellom Skaudalen og Skjørn. Smaat var det om rum der de bodde, de hadde indlogert sig i en berghule, som rigtignok var var saapas stor, at man en vaar tellet 11 senge efter bjønner, som hadde loigget der i hi om vinteren, men pladsen forsløg intet, naar troldfamilien skulde bo der. Troldfar var sterk i kjærligheten og familien vokste jevnt med aarene.

Troldfar var grinet og sur for hver tilvækst i familien; han var makelig anlagt gamlingen maavite, og matstrævet laa ikke for ham. Saa sin sak var det nu ogsaa at gaa rundt i fjeld og vand og lete mat til de rakkerungerne som holdt slikt helvedes leven. Stadig gjorde de ugagn, snart var de borti uren og veltet sten nedover fjeldsiden, saa den sprat i hodet paa troldfar og troldmor, saa de rent trodde, de hadde faat udyr paa sig, slik som det klødde; snart kom et eller andet utyske av en troldunge med en stor grantelle, som det kilte fatter under næsen med, naar han laa og tok sig en liten blund. Snakke og skravle gjorde ustanselig, der gikk ikke aaret engang mellem hvert ord de sa.

Men verst var det allikevel med maten: hadde troldfar visst om, at det skulde bli slikt evindeligen gnaal etter mat, saa hadde han sandelig ikke giftet sig. Et skikkelig trold spiste sig mæt, det tok nogen aar, det var sandt nok, men saa var han da ogsaa mæt for en hundrede aar. - men disse ungerne! Det var et ap, som var verre end verst, det gikk ikke et snes aar engang mellem hvert maaltidet deres, og hadde de endda kommet paa samme tid saa, naar de skulde ha mat, men nei! - én kom slængende nu og én da, det var rent til at faa graa haar av dette, endda troldfar var i sine bedste aar.

Ja troldfar gjorde sig haard han og brød sig pokker om avkommet. Du får sørge for maten du som er skyld i alle disse ungene? sa han til troldkjærringen. Troldkjærringen stakkar, hun var forknyt og turde ikke svare, hun visste av erfaring at fatter var sterk naar han var sint, og kurtise paa den maate, at han utførte noget for hende var ukjent paa disse kanter av fjeldet.

Forresten var hun jo vant nok. Hun hadde jo hentet mat alt i et til de ungerne, ikke hadde de forstand til selv at sørge for noget heller. Saa hun ikke en gild elgokse gaa og spasere paa den andre siden av

Skjerivatne her en dag, det kunde ha været bra mat det, men var det nogen av ungerne som sprang over for at ta den, endda det hadde været en smal sak for en bra troldunge.

Aanei, hun var det som maatte stræve for maten, springe efter elgen, saa stenspruten stod efter hende, før hun fik fat paa ham, for fort fløi han, det asenet, hun maatte næsten fly helt ind paa Jutulheia, før hun naadde ham igjen. Ryper var det nok av, det var sandt, men de var jo saa smaa, at de rent glap ut av næverne paa en, og dessuten saa likte ikke troldfar ryper heller, de satte sig som fluer paa ham og forstyrret middagsluren hans, og av den grund hadet han dem.

Fisken var smaa den og. Troldtjønna var snau for fisk, men det var nu ikke saa underlig, for der laa ungerne og rotet i alt og et, og meget rart var det, som de destillerte det vandet med. I Skjerivatne var fisken bra stor, det var sandt nok, og troldfar satte pris paa fisken derifra, men var var den og fine redskaper maatte hun ha hvis hun skulde faa den til at bite.

Det gikk ikke an, at bruke almindelig troldhaar til fiskesnøre, som hun ellers brukte i de andre tjonner og vatner, - nei haaret maatte deles op mange gange og flettes fint før det blev bra nok. Marken maatte være bedste sort, og kroken maatte skjæres fint ut av yngstetroldets lillefingerne. Fiskestangen hendes var den længste granen, som fandtes paa denne kant av fjeldet. Ja slik rustet drog hun da ivei til Skjerivatne.

Det var ikke saa greit for hende heller, hun maatte gaa dit med det samme solen gikk ned om kvelden, og passe paa at komme sig hjem før den randt, for ellers kunde hun bli til sten, hadde hun hørt. Hun tok yngstetroldet med sig, det kunde være bra, at ha ham til at ta fisken av kroken og sætte paa ny mark.

Ja troldkjærringen slængte uti og straks hadde hun en diger rusk paa. Fisken bet godt og det var ikke smaakarer, hun trak op, men saa skulde der ogsaa noget til at fylde vommen paa far og unger, naar matlysten var i rette hjørnet. Hun fisket og fisket og det var bare saavidt yngstetroldet fik tid at sætte marken paa kroken. Og sandt at si moret troldkjærringen sig ganske godt over fiskeriet som

slog saa bra til, saa tiden gikk fort for hende, i morgen blev der nok ingen sure miner, hverken hos fatter eller ungerne.

Spring hjem og si, at gryten maa sættes over, ild gjør du op med to berg, som du slaar sammen, sa hun til vesletroldet. Det sprang det fortteste det hadde lært og snart saa hun røksøilen stige tilveirs bak Guldjønnklumpen mot den gryende morgenhimmel. Ja dette skulde bli lækker mat. Endda manglet der dog litt paa, at der var nok fisk, men solrenningen kom vel snart den ogsaa kanske.

Hun kek bortover mot Skurvfjeldet - sandelig saa det mistenkelig ut! Morgenrøden begyndte alt at farve Nonstoppen i vest paa den andre siden av Haugsdalen, og der kom slikt rart lys over Skurven ogsaa. Det var nok bedst at gaa hjem snart. Men den fisken, som gikk der og nappet og nappet og ikke vilde bite sig ordentlig fast, den vilde hun ha med, for hun var ærgerlig og hadde bestemt sig til ikke at gaa uten den.

- Men saa randt solen -

Troldkjærringen saa op. Aldrig hadde hun set noget saa vakkert. - Fjeldet gladet i morgensolen, Skjerivatne kastet guld tilbake i øinene, naar hun saa paa det, og himmelen lyste saa forunderlig blaatt, slik hun aldrig hadde set den før. Alt var saa forunderlig lyst og vænt.

Nei nu vilde hun gaa hjem og purre ut fatter og alle ungerne for at de kunde faa se, hvor vakkert fjeldet var i dagslyset, som ingen a dem hadde set.

Men saa merket hun at hun ikke kunde røre sig, hun kjendte, hvordan hun mer og mer blev til sten, alt mens solen skinnet sterkere og sterkere. Og den tindrende solskinsdag gikk op i al sin vælde over

troldkjærringen, som stadig sank dypere og dypere ned i Skjerivatnet, for myrgrund var det paa fiskepladsen, der hun stod.

Og slik har hun staat ingen vet hvorlænge, og stadig synker hun litt aar for aar. Nu er det bare saavidt hodet er over vandet, og slik ser hun ut.

I årsheftet for 2009 ble boplassene i og rundt Holvatnet beskrevet. Folket som bodde der er mye omtalt i skrift og tale. Det var og er både med beundring og undring at en så på dem som bodde der. Eventyrere og slitere, noen bodde der livet ut, andre var bare innom.

Holvassgården

Av Per Husby

Det er de som bodde på selv gården ved nordenden av Holvatnet som kom først og der siste faste bosettinga var. Det er derfor beboerne på selve Holvassgården denne historia skal handle om.

Området rundt Holvatnet har sikkert hatt tiltrekking på folk i gamle dager. Det er næringsgrunnlag ved jakt og fiske. Muligheter for dyrking av mat og rikelig med skog til husbehov.

Eierforholdene til Røsjøen med Holvatnet skiftet mye; Fra Austråttgodset til Meinckes arvinger i

1773, Kristoffer Olsen Foss på Råk i 1784, lensmann Peder Næss i Melhus, Ole Larsen Rødde og Anders Jonsen Helgemo Søraunet i 1794, Peder Næss ble eneeier i 1800. Han solgte til Karl Hermandstad fra Melhus i 1801. For alle disse var det skogen som var interessant.

Den første eier som bodde i Røsjøen, var Ole Andersen fra Alset i Rissa. I 1850 solgte han til Mikkil Skarsem og Ole Pedersen Lene. De kom fra Oppdal og hadde bygd sagbruk i Nordelva. Ole Andersen delte fra Røsjøetra til seg. Skarsem og

Lene solgte Røsjøgården videre med en gang til Ingebrigt Ingebrigtsen fra Verran. Skarsem beholdt rettigheter til skogen. Brorsønnene til Ingebrigt Ingebrigtsen tok over drifta av eiendommen da onkelen var barnløs. Rødsjøgården ble delt i 1876 da Johannes med familie dro til Amerika.

Holtermannsfamilien på Austrått hadde fortsatt eierinteresser i Røsjøen. I 1868 underskrev Elias Holtermann et forlik om grensen mot Åfjord allmenning.

I 1875 ble Holvatnet fradelt Røsjøen og fikk bruksnummer 3. Andreas Larsen Søraunet og lærer A. H. Sivertsen fikk hjemmel på auksjonsskjøte fra B. Holtermanns bo i 1876, men repslugerfirmaet Johnsen og Berg fra Trondheim ble snart eier. Firmaet dreiv med tømmer og ved som ble fløytet ned til Nordfjorden hvor de hadde sagbruk. De gikk konkurs og eiendommen ble kjøpt av Trondhjem Sparkasse. I 1889 fikk Erik Olaus Johannesen skjøte på eiendommen fra banken.

Kompanjongene Lange, Monsen og Jansen hadde kjøpt rettighetene til hele vassdraget i 1912. I 1918 solgte de til Den norske stat både Holvatnet og alle vassrettighetene for kr. 250 000. Dermed er en skiftende eierhistorie slutt og staten har senere vært eier, men bosettere og brukere har skiftet som vi skal se.

Når det ble fast bosetting er usikkert. Antakelig har området vært brukt til seter og beite for husdyr først. Så var det noen som fant det mulig å slå seg ned mer fast.

Den første person som er funnet i skriftlige kilder er Hans Hansen Holvatnet. Han er nevnt som kjøper av ei hovtang på auksjon i 1809 etter Rasmus Andersen Husby.

Johannes Nilsen Holvatnet og kona Anne Marie Kristoffersdatter døde i 1821 sønnen Nils Peter Kristian i Åfjord. De ble nevnt som plassfolk i Holvatnet. Johannes Holvatnet kjøpte et skjørt i boet etter Siri Iversdatter Mælan i 1823. Det er nevnt at tjenestepike Anne Sofie Simensdatter Holvatnet bodde hos sin stefar Johannes Holvatnet da hun flyttet fra Åfjord til Verran i 1825.

Jens Mikkelsen og Anne Kristiansdatter Holvatnet døde datra Anne Marta i Åfjord i 1823. Hvor og hvor lenge disse folka bodde i Holvatnet er usikkert.

Hans Arntsen Holvatnet

Den første kjente fastboende er Hans Arntsen Holvatnet. Hans ble født 2. mars 1788 på Gilde i Åfjord, foreldre Arnt Olsen og Ellen Jonsdatter. Foreldrene bodde i Nordsetra ved folketellingen i

1801. Hans flyttet tilbake til Åfjord og giftet seg med Beret Maria Theodorusdatter Breivoll i 1815. Barna ble født mens de bodde på Breivoll. I 1824 flyttet de til Holvatnet. Hans døde i 1860 og Beret døde før folketellingen i 1865 for da bodde bare sønnen Arnt Hansen med familie der. Barna til Beret og Hans var:

1. Ellen Anna Dorthea Hansdatter Holvatnet, født. 6. aug 1815, død. 8. okt 1882. Ellen fikk datra Hanna Birgitte, f. 1848 med Brede Arnt Andersen Holvatnet. Ellen ble gift med Anders Estensen Hølen og de fikk barna Johan Arnt f. 1853, Anton f. 1855 og Selmer f. 1859. De har en stor slekt etter seg
2. Anne Jonetta Hansdatter Holvatnet, født 20. nov 1816, død 11. mai 1883. Hun giftet seg med Markus Johannesen Broholm, f. 1794 i Agdenes, d. 1881. Markus var ved flere anledninger fullmektig for folka i Holvatnet ved rettstvister.
3. Arnt Hansen Holvatnet, født. 21. nov 1819. Neste bruker
4. Maria (Martha) Hansdatter Holvatnet, født 16. mar 1822. Hun ble også kalt Maria Blankheia da hun bodde der ei tid. Hun ble gift i Å kirke i 1843 med omgangsskolelærer Ole Johnsen. De fikk ingen barn, men i 1849 fikk hun sønnen Hans Andreasen Hulvand med Andreas Ingebrigtsen Ørsjødal. I 1856 fikk hun sønnen Jakob Henrik med Johannes Pedersen Rødsjø. Maria ble så gift med Olaus Fossen. De var barnløs og ble skilt (se historia om deres skilsmisse)

I 1834 var Hans i dispuitt med Ole Andersen Røsjøen. Ole skulle ha hogd tømmer på Hans og dermed skadet enga hans. Ole mente han eide eiendommen og derfor kunne hogge tømmer og ha det liggende der. Hans trodde han satt på allmenningsgrunn. De ble ikke forlikte og saken ble henvist til retten.

De må likevel ha enes, for i 1835 fikk Hans Arntsen feste på plassen Holvatnet fra Ole Andersen Rødsjø. Hans skulle årlig betale 2 spesidaler. Han kunne beite i utmarka med så mange krøtter som han kunne vinterfø på plassen. Han skulle ikke gi uvedkommende tillatelse til å benytte skogen, men han kunne ta skog til eget bruk og ta virke til å lage 2 lester (= 24) tønner hvert år. Husa på plassen tilhørte Hans Arntsen.

Det var nok ikke lett å skaffe utkomme i Holvatnet. Hans ble i 1842 stevnet for ”skyldig landsskyld for atskillige år” av Ole Andersen. Hans hadde i 1846 en dispuitt med Andreas Jonsen Søraunet da Andreas hadde ”borttaget endeel oparbeidet Tøndestav fra Klagerens Bolig” som det het i stevningen. For Hans møtte svigersønnen Markus Broholm.

Arnt Hansen Holvatnet

Ved folketellingen i 1865 bodde Arnt Hansen med kona Bergitte Andersdatter fra Verran og barna Hans f. 1855, Elin f. 1860 og Annemarta f. 1865 på gården. Alle barna var oppgitt å være født i Verran, Ytterøy prestegjeld. Foreldra til Arnt, Hans og Beret var da døde. I 1865 var det på gården 1 hest, 2 storfe, 4 sauer, 3 geiter og det ble avlet bygg på ¼ mål og 2 mål.

Det er ingen opplysninger om hvordan det gikk med familien. De kunne ha flyttet til Åfjord eller Verran eller emigrert. Ved folketellingen i 1875 var det i hvert fall kommet ny bruker.

Erik Olaus Johannesen Hulvand

Foreldra til Erik var Johannes Olsen Molden og Anne Eriksdatter. Erik ble født 13. desember 1836 på Molden i Verran. Han ble gift med Anne Johansdatter, født 1839 i Åfjord. De hadde ikke barn.

I 1888 var det auksjon over repsluger Bergs eiendom i Holvatnet med alle påstående bygninger for skyldig skatt til Bjugn kommune. Erik kjøpte Holvatnet av Trondhjems Sparekasse for kr. 1 500 i 1889. Hans Bromstad forteller at Peter Husby var med Erik til byen og ordna med handelen. Peter klaga etterpå; ”Han fekk itje så my som ein kopp kaffe heller for hjølpa”.

Ved folketellingen i 1885 bodde Erik og Anne på gården. De hadde 1 ku, 1 ungnaut, 22 geiter, men ingen utsæd (korn eller potet).

Holvassgården ca. 1900

Gården hadde bra med husvære da Erik Holvatnet drev den. Han bygde opp trønderlåna i 1885. Husene ble bygd i rundtømmer og kledd med bordkledning (tømmermannspanel) og smurt inn i hvit maling og mørke lister. Nødvendig grunnmur ble hentet i Sleppelva bestående av gråstein. Tak kledd med furubord som lå åpent til. Rutene var ett lags med sprosser.

Sagbruket ble satt opp ved Grønndalsbekken for å nytte vassføringa i bekken til drivkraft. Saga var ei oppgangssag. Ennå på 1990 tallet kunne man se restene av den.

Det sies at stua var staselig innomhus, selv om grunnmuren begynte og sige ned i jorda så husene begynte og bli skjeve og dårlige. Stua mot Sleppen var finstua, der var taket malt hvit med synlige dragere. Golvet var malt i rødt og tømmerveggene var synlige.

Hovedstua var i midten, her var takene brune med røde golv med rundtømmer som synlige yttervegger.

Det var egen gang inn til kjøkkenet. Her var taket og golvet i brun farge med tømmervegger. Denne delen var helt vest mot fjøset.

Loftetassen var i lav høyde, og dørene likeså. Rommene hadde små enkle glass på vinduene med sprosser.

Potetkjelleren var i midtre delen under stua. Trappa ned til potetkjelleren gikk ned fra stua som var i enden mot Sleppelva.

I kjøkken var det egen ovn. Stua hadde et staselig inngangsparti på nedsiden av huset med ornamenter som pynt og årstall skrevet over inngangsdøra. Ved dagligstua var det en ovn og i finstua var det en staselig etasjeovn.

Hans Bromstad forteller; ”Martin Jakobsen fra Ramsvika kom til Holvatnet som gjetar i 1889. Martin fortalte at folket i Holvatnet stod seg godt og levde bra. Dei bruka svært god mat fortalte Martin. Det var svært med stor aure i Holvatnet og de skaut elg. Første året skaut Jo og Ole Holten en elg på 20 våg, det er vel 360 kg. Garden fekk halvparten.

Erik kjøpte 2 sekker rug i Trondheim og det vart mole på kverna der i Holvatnet og bruk til kakkjøl. Kaka (brødet) var svært god med heimkjerna smør og gomme fortalte Martin. De dyrka potet i bakkene som halla sterkt slik at de satte potetene i hol så han ikke rulla nedover. Byggåkeren var dårlig.

Martin fanga rype for det var mye av den. Han fikk sendt den til byen saman med Lysvandskarane. Dei sende rypa i sekker. Leonard Lysvand var den beste jegeren. Molter eller anna bær vart ikkje bruka i hushaldet.”

Antakelig kjøpte Erik bare en del av gården for Rasinius Olausen Holvatnet fra Verran solgte i 1889 sin ½ del til stortingsmann Lars Garberg fra Orkdal og kjøpte gården Dypsæter i Hemne av Garberg og flytta til Hemne. De drev gården sammen med Anne og Erik, for Rasinius og kona Karen Anna bodde også på gården. De hadde kommet til Holvatnet på slutten av 1880 åra. I 1896 ble det tinglyst kårbrev fra Rasinius Olaussen Holvatnet til Erik og Anna.

Ved folketellinga i 1900 bodde det mye folk på Holvassgården. Erik og Anne var nå kårfolk. På gården bodde 4 mann som dreiv med skogsarbeid, Ole Egset fra Bjugn, Ole Aspli fra Jøssund, Johan Nesset og Leonard Lilleli fra Stjørna. De hadde egen kokke, Serianna Olsdatter fra Rissa.

I 1908 inngikk Erik Hulvand forlik ved Stjørna Forlikskommisjon hvor han forpliktet seg til å skaffe Hans A. Hulvand skjøte på eiendommen Holvatnet etter nærmere overenskomst. Anne døde i 1918 og Erik i 1920. Begge ble gravlagt på Husby kirkegård. Anne bodde i Ramsvika da hun døde, så de hadde nok flyttet fra Holvatnet tidligere. Flere av beboerne rundt Holvatnet bodde i Sørfjorden på den tida; Ole Ingebrigtsen fra Gammalgården bodde på Utsikten under Ramsvika, Anton Andersen fra Hølen bodde på plassen Heia under Søraunet.

Hans Andreasen Hulvand

Hans var sønn av Maria Hansdatter Holvatnet og Andreas Ingebrigtsen Ørsjødal. Han ble født i Ørsjødalen i Verran 13/1-1849 og døpt 8/7-1849 i Stranda kirke i Leksvik. Foreldrene var ikke gift og Hans vokste opp hos mora i Holvatnet.

Han ble gift 29/11-1881 i Hegvik kirke med Anne Marta Eliasdatter Stormo f. 9/9-1860 datter av Elias Olsen Stormo og Johanna Rasmusdatter Hoset. De bosatte seg på Sagmyra under Stormo og barna ble født der. De fikk 10 barn og har en stor slekt etter seg. Barna er:

1. Anna Elisabeth, f. 1878, gift med Bernt Kristiansen i Råkvåg
2. Helmer Motzfeldt, f. 1882, gift med Kristine Øian og bodde på Røsjøsetra
3. Johanna Margrete, f. 1884, døde ugift i 1909
4. Alfred f. 1887, fikk sønnen Ingvald med Pauline Rødsjø. Emigrerte i 1907 til USA
5. Hans Bernhard, f. 1889, emigrerte til Canada
6. Ragna Mathea, f. 1892, d. 1980, bodde i Melhus

7. Olaf, f. 1895, d. 1986, gift med Margrethe Mollan. Gård på Haugen i Skaugdalen
8. Albert Trone, f. 1898, d. 1925 i Holvatnet, gravlagt på Husby kirkegård
9. Peder Wessel Tordenskjold, f. 1900, d. 1970, gift 1926 med Lilly Øien, ingen barn
10. Peder Aksel f. 1902

Anne og Hans Holvatnet

Mora til Hans var datra til den tidligere oppsitter Hans Arntsen Holvatnet og onkelen Hans Arntsen bodde også ei tid på gården. Det var kanskje slektsbanda og oppveksten som gjorde at Hans valgte å flytte fra Sagmyra til Holvatnet.

Etter forliket med Erik flyttet han antakelig til Holvatnet omkring 1908. Hans og Anne Marta drev med gårdsdrift frem til de døde. Geiter, dyrking av poteter, gulrot for å være selvforsynt, samt skogsdrift.

Hans og Anne Marta bodde i Holvatnet så lenge de levde. På sine gamle dager ble Hans blind. Likevel var han aktiv. Når han skulle til fjøset brukte han en løpe streng til å finne veien.

Hans døde i 1937, 88 år gammel. Anne Marta døde i 1939. De siste åra fikk de hjelp av neste bruker.

Anders Antonsen Rødsjø

Anders var sønn av Anton Peter Mortiniussen Sæter fra Bjugn og Pauline Bertine Lillemo. Anders ble født 8/6-1906 på Lillemo. Mora ble tidlig enke og

ble opp at gift med Albert Rødsjø og Anders tok derfor navnet Rødsjø.

Hans Holvatnet var blind på sine eldre dager og de trengte dreng. Anders kom til Holvatnet i 1933 og bodde der da Hans Holvatnet døde i 1937. Anders tok over drifta og forpaktet gården av Den Norske Stat ved Vassdragsvesenet.

Anders ble gift med Aslaug Norene Tronvik f. 1922 fra Strinda. De fikk sønnen Egil Anton Rødsjø f. 1948 som nå bor ved Elverum. Aslaug hadde fra før barna Else og Harald.

Det var bra med hus på Holvatnet, men fjøset var dårlig. Anders begynte å planlegge nytt fjøs allerede i 1939 – 1940. Det var ikke enkelt å skaffe byggematerialer. Det var rasjonering på det meste grunnet krigen og sement og andre varer måtte fraktes med hest ifra Røsjøen. Det var Albert Rødsjø fra Litllia i Røsjøen som stod for bygging. Trematerialer ble skaffet fra skog rundt omkring på eiendommen. Det ble satt opp sagbruk nede ved vannet og en T-Ford motor 1913 modell på 13 hk ble fraktet innover som drivkraft.

Taket var dekket med takspån, til dette ble det tatt vedkubber av stokken fra rot til brysthøyde. Det ble satt opp en kjele nede ved Holvatnet. Passende skier av kubbene ble kokt for å lette klyvinga med sponkniven og hindre at det skulle sprekke når sponen ble spikret til lektene.

Anders drev gården med forskjellige husdyr i den tiden han bodde i Holvatnet. Det var geiter som var hoveddyra på gården, men det var også sauer, høner, kaniner og en periode også kyr. Det var plass til 3 kyr i fjøset. En gang da barna var små var det også en gris på gården. Inne i fjøset var det selvsagt en plass til hesten.

Gården var godt utstyrt, den hadde egen høyvogn, støtting til hesten for bruk i skogen, egen plog og harv til og vende jorda med når det trengtes. Separator for og skille melk og rømme av melka som ble produsert på gården.

I en periode ble det produsert både brun og hvit geitost på gården, dette ble solgt til Trondheim og Stjørna. Anders hadde sitt eget stempel for bruk ved denne produksjonen med sitt navn preget inn i ettersom han var godkjent meierileverandør.

Anders drev også med jakt for å livnære familien. Det ble det satt opp snarer for rypene omkring i området. Han drev med elgjakt og fiske etter storfisken i Sleppelva. I Holvatnet ble det satt ut garn. Aure var det hele året og røra om høsten når den gikk opp på grunnene for å gyte. Lystring med Petromax og stang med krok, foregikk i elva nattetider om høsten når storauren gikk opp for å gyte. Det har i alle tider vært godt med fiske i

Holvatnet. Hans Holvatnet fisket mye til sin familie og han fortalte til Anders at her blir det aldri tomt for fisk.

Det ble drevet med utvinning av egen honning på gården en stund, til dette var det to bikuber. Det ble dyrket både potet og gulrot. Jordbær ble også prøvd, men sauene spiste opp plantene og det ble aldri mer jordbær dyrking.

På Holvatnet måtte drifta av gården skje uten maskiner. Blant annet så slo Anders alt fôr til dyra med ljå og slåtten foregikk ved Gammalgården i Sørliå, Blankheia, Agnetliå og ved husene. Graset ble hengt på hesjer til det ble tørt. Det tørre høyet ble lagret på forskjellige steder under granbar. Vinterstid fraktet de høyet med hest og slea på isen.

Om vinteren var det ved- og tømmerhogst. Arbeidet i skogen var hardt uten motorsag og maskiner. Men hesten var til stor hjelp. En vinterdag gikk Anders gjennom isen med hest og slea ved enden av Holvatnet. Her er det brådypt og hesten måtte klare jobben uten å bli stresset. Men hesten drog seg opp med slea etter.

Anders med tommerfløyte på slep

Anders Rødsjø med familie bodde i Holvatnet til 1956, da hadde han bodd på gården i 23 år. Familien flyttet til egen bolig på Røsjøsetra, men Anders var jevnt i Holvatnet. Tross slit og savn var lengten etter frihet og naturen sterk. Anders arbeidet i mange år i Vegvesenet. Han døde i 1995, 89 år gammel

Informasjon til historia om Holvatnet er særlig fra:

Hans Bromstad - Garder og folk i Sørjorden

Eilert Bjørkvik - Opplysninger om Holvatnet i Statsarkivet

Jan Vidar Rødsjø - Fortellinger etter bestefaren Anders Rødsjø
Opplysninger fra kirkebøker, gravferdsprotokoll, pantebøker mv.

MARIA OG OLAUS HØLEN SIN SKILSMISSE

Etter Hans Bromstad

Maria var mye eldre enn Olaus. Olaus ble forelska og skulle ha barn med Marias dotter Ellen. Det ble da tale om skilsmisse.

Per Lysvand (bestefar til Leonard Lysvand) fikk i oppdrag frå futen og fare til Maria og Olaus som da budde i Blankheia for å prøve å få saken i orden. Han prøvde først med mekling, men det førte ikkje fram. Per fikk da stilt opp Maria og Olaus på stuagolvvet med eit svart silketørkle mellom, som de haldt i handa. Per spurte: "Vil de bli skilt åt". De svarte ja på dette. Per tok da tollkniven og skar silketørklet rett av. "No er de skilt" sa han.

Albert Rødsjø fortel:

Grunne til at Olaus gifta seg med Maria var at han var svært plaga av eksem i ansiktet da han var ung. Maria lova at i tilfelle han ble gift med henne skulle hun gjøre han god for eksem. Det gjorde hun også. Olaus ble så fin i ansiktet at det var sjeldan å sjå noen med så fin hud i ansiktet.

Treskjæring av Ottar Stallvik

"Spøgelse" i Skjønnen.

Dagsposten tirsdag 29.9.1908:

Der skrives til "Dagsposten":

Paa en Gaard i Østre Skjønnen indtraf for en Tid siden en "Spøgelseshistorie", som fik en munter løsning. Netop som Gaardens Folk var gaaet til Hvile, hørte man nogen rumstere i Bedstestuen, og en af Gaardens mandlige beboere gikk da ud for at se, hva det var. Idet han passerte Vinduet, fik han se en hvidklædt Skikkelse ifærd med at gaa til sengs. Manden raabte Skikkelsen an, men da han blev uden Svar, sprængte han Vinduet.

Dette Angreb havde til Følge, at Skikkelsen tog tilbens i Retning af Døren, hvor den ramtes af det Uheld at snuble og at gaa paa Hodet lige i en fyldt Melkbeholder. Uheldet var paa en Maade heldig, idet det opklarte Mysteriet, der viste sig at være en Søvnjænger. I det lette Kostume havde han tilbagelagt et godt Stykke Vei. Men "Spøgeriet" havde dog havt den Følge, at en af Gaardens beboere rømte til en Nabogaard for Resten af Natten.

Fra Skjønn.

Dagsposten lørdag 11.12.1909:

Ramsviks Bedehus i Skjønn, som i fjor Høst blev indviet, er reist ved frivillige Bidrag af en liden Kreds. Interessen har været stor blant alle for at faa et saadant Hus istand; og da det viste sig paakrævet at ha en Kirke der paa Grund af den lange Sjøvei til Hegvik Kirke, blev det besluttet at sende Ansøgning til Kirkedepartementet om at faa Bedehuset indviet til Interimskirke. Dette blev bevilget.

Og Indvielsen fandt Sted Torsdag den 2den December dette Aar under stor Høitidelighed. Trods Uveiret var der samlet en Masse Mennesker. Syv av Provstiets Prester var tilstede.

Under Kirkeklokkens Klang, gikk Menigheden med Presterne i Spidsen i Procession fra Ramsviks Gaard til Kirken, som var festlig pyntet. Provst Meek, Stadsbygden, forrettet Indvielsen. Efter Gudstjenesten blev fem Børn døbte.

Den lille Kirke er pent og smagfuldt udstyret. Handelsmand M. Monsen, Raakvaag har foræret Klokke og forresten vist stor Interesse ved Opførelsen af Kirken. Maatte Guds Velsignelse hvile over dette lille Guds Hus, og over alle dem, som har været med at yde store og smaa Bidrag til dets Opførelse.

"Disse 5 gutter ble døpt den dagen:

- Sigvard Oskar, f 4.11.09, foreldre Olaf Sivertsen og Inger Sofie Ovesdatter Frengen
- Haakon Trygve, f 16.11.09, foreldre Karl Olsen Innerråk og Helga Teodora Augustinusdatter Småvik
- Divard Ingvald, f 15.9.09, foreldre Daniel Danielsen og Jenny Elida Isaksdatter
- Karl Magnus f 12.9.09, foreldre Martin Edvard Martinsen og Augusta Johansdatter Ytterråk
- Peder Edvard f 20.7.09, foreldre Paul Korneliussen og Elen Olsdatter Husby"

Meieri i Stjørna

Av Per Husby

Jordbruket i Stjørna bestod i gamle dager av små gardar i kombinasjon med tilleggsinntekt fra fiske, skogbruk og arbeid utenom gården.

Gårdsdrifta skaffa mat, mens mye av pengene til utstyr og alt en ikke kunne skaffe selv, fikk en fra tilleggsinntekta Etter hvert økte produksjonen på gårdene og en kunne selge smør, ost, melk og kjøtt. Mye av salget skjedde ved å dra til byen og selge på torget eller til oppkjøpere. Det var tungvint og inntekten ble liten.

I 1856 ble det startet et ysteri i Rausjødalen i Nord-Østerdal. De laget sine vedtekter etter ide fra England som senere ble kalt samvirkeprinsippene. Det ga grunnlag for at mange slo seg sammen og stiftet ulike former for samvirkelag som meieri, slakteri og innkjøpslag. Økonomien i jordbruket førte også til at bøndene skjønnte at de måtte samarbeide. Derfor var det omkring 1900 850 meierier i drift i Norge.

Stjørna var ikke noe unntak, men det var dårlig med veier og samarbeidet fant løsninger der det var naturlig. For bøndene i gamle Stjørna kommune ble det derfor 4 meieriløsninger:

Hasselvika meieri

Det var ikke vei innover til Sørfjorden ved århundreskiftet, men til Hasselvika var det forbindelse, om bare med hestekjøretøy. Ennå var hesten også mest aktuell. Derfor ble det til at bruka i Fevåg samarbeidet med Hasselvika.

I februar 1900 ble det tegnet 115 aksjer a kr. 5,-. Det ble valgt en byggekomité og der var Lars E. Fevaag og Anton Rabben med. Som vanlig var det strid om plasseringen og en "hidsig debat især mellom sørbygger og Fevågbygger". Til slutt ble det bestemt at bygget skulle ligge nedenfor Sannanmyra der det var nok vatn.

Melkeleveransen kom i gang i 1901.. Det ble levert 83 288 kg melk første året og toppen var i 1905 da det ble levert 137 813 kg. Senere gikk det ned og i 1917 var det bare 8 leverandører og ett av det minste meieri i Sør-Trøndelag.

Økonomien var da så dårlig at meieriet ble lagt ned. Bygget ble i 1920 flyttet til Hassel ved riksveien og er nå omgjort til bedehuset.

Antagelig var ikke interessen i Fevåg så stor for å levere melk, for det var først i 1939 at leveransen begynte til Sørfjord meieri. Da kjøpte

Anders Larsen bil og begynte med melkerute for Fevåg og Selnes. Veien langs fjorden var ferdig før 1920.

Selnes meieri

Selnes meieri ble tatt i bruk i 1899. Som vi ser var det stor interesse for å etablere meieri ved århundreskiftet. Etter melkemengde på 27 100 kg var det i 1905 det minste av samtlige meieri i Sør-Trøndelag. I 1907 ble det anlagt ny vei gjennom bygda og det ble sagt at produsentene valgte å selge melka direkte til veiarbeiderne i stedet for å foredle den til smør. Meieriet var derfor i drift bare ca 8 år.

Meieriet ble antagelig revet ca 1910 og bygningen solgt til Aksel Larsen i Frengen.

Furunes meieri

Veiforbindelsen til Sørfjorden kom først i slutten av 1939 da brua over Nordelva ble ferdig og det ble vei til Varghiet. Før det hadde bøndene i Høybakken - Eide gått sammen med bjugningene og bygd meieri på Furunes ved Eidsvatnet. Dette meieriet var i drift til ut i 1980 åra da det ble slått sammen med Ørland meieri.

Sørfjord meieri

24. januar 1898 ble det holdt møte på Mælan skole der det vedtatt å bygge et meieri på Ormhaugen på Stranda. Det ble valgt en byggekomité på 5 medlemmer.

Før møtet var det inngått en kontrakt der de som underskrev, var enige om opprette et smørmeieri. 19 brukere hadde underskrevet og bygget skulle oppføres på en sentral plass mellom Bjørnsvika og Indreråk der vannforholdene tillot det. O. P. Indreråk underskrev med forbehold om at meieriet ikke ble innom Kleiva, så strid om plassering var det også der.

I 1899 ble det tegnet 24 andelseier med til sammen 80 andeler. Det var 1 andel pr. ku som bruket hadde. Antall andeler varierte, bare Peter K. Husby hadde 10, resten var fra 1 til 6. Bare Ole K. Foss var med fra Råkvåg.

Den første meierska var Kristiane Sikveland fra Jæren, Lars Bromstad var formann og kasserer. De passet nok godt sammen for de ble gift og fikk en stor familie.

Bryllupsbilde av Kristiane og Lars Bromstad

De første åra var det kvinnelige meiersker, 11 stk fram til 1942. De var nok populære i bygda for flere ble gift; Lydia Kvammen Nyland, Borghild Buvik Husby, Klara Evenhus Stormo

Meieriet startet nøkternt. Den første meieribygningen med maskiner og inventar kostet kr. 3 539,29. Alle materialene ble skaffet lokalt, taket ble tekket med spon. Arbeidet ble utført av

andelseiere. I 1. etasje var det et større maskinrom med separator og kjerne og et smørkammers der smøret ble elta og lagt i dunker og et rom for meierska. I 2. etasje var det møtesal. Den var i lang tid eneste møterom i bygda. Senere ble det bygd et kombinert ishus og stall.

Maskinene måtte dras med handmakt der 2 og 2 drog kjerna og separatoren. Arbeidet gikk på omgang blant leverandørene. Først i 1912 ble det anskaffet motor. Første driftsår var 1899 og da ble det veid inn 88 633 kg melk og produsert 3 223,4 kg smør som ble solgt for kr. 5 784,25. Det blir kr. 1,79 pr kg smør og ga en melkepris på 5,7 øre. Skummamelka fikk de gratis tilbake.

Under 1. verdenskrig minka leveransen mye for da ville folk kjøpe melk direkte og det ble tidvis kø på meieriet. Dette førte til misnøye blant leverandørene for de ville ha tilbake skummamelk. De truet med streik og krevde at proviantrådet skulle sette opp prisene. Det ble enighet og den første streiken blant bøndene i Sørfjorden ble unngått. Stort sett gikk drifta greit. En storm før jul i 1917 blas store deler av taket av, men med felles innsats ble skaden utbedret.

Det var også lite uenighet blant leverandørene selv om melkeprisen var låg. Prisene var bra de første åra etter verdenskrigen, men så kom krisen i 1930 åra. Da var Trøndelag melkesentral etablert og de hadde makt og midler til å utjevne prisen mellom de meieri som solgte melk direkte til en høgere pris og Sørfjord meieri som produserte smør. Det stabiliserte prisen

Den første meieribygningen med ishus og stall til høyre. Det vesle "huset" foran var do med eget rom for meierska

I 1939 begynte melkeruta fra Fevåg og leveransen økte. Meieriet ble modernisert og utvidet med ny dampkjel og dampmaskiner og nytt utstyr. Fra 1943 til 1946 ble det ikke produsert smør og det var tvangslevering av melk og rasjonering på melk og meieriprodukter. Det var melkeutsalg i Råkvåg, Fevåg og Selnes i tillegg til på meieriet. Etterspørselen var så stor at det måtte suppleres til fra meieriet på Furunes.

I 1946 ble det tilsatt bestyrer som tok seg av hele driften. Første bestyrer var Noralf Mork. Det ble innredet bolig for bestyreren og foretatt utvidelser og modernisering av meieriet. Gjennom 1950 åra var det flere utbygginger og Sør fjord meieri ble et moderne og godt drevet meieri.

Etter krigen ble det fast levering av melk fra Fevåg og Selnes og senere kom også Ny Jord og Gjølga med. Melkemengden økte jevnt og i 1950 åra ble første millionen nådd. I 1963 passerte man 1,5 mill. kg.

Magne Lorås overtok etter Mork i 1954 og han var bestyrer fram til meieriet ble nedlagt. Det ble bygd ny bestyrerbolig i 1957 og meieriet ble modernisert med nye maskiner. Det var utsalg for egne varer og etablert potetkokeri. Det ble omsatt

driftsmidler fra Felleskjøpet og bygd fryseboks-anlegg for bygdas befolkning.

At Sør fjord meieri gikk godt, skyltes dyktige folk i ledelsen, men leverandørene ble også tatt med i driften. De første åra ble det holdt møte hver måned der alle deltok. Dessuten gjorde de mye arbeid på dugnad. Årsmøtene i meieriet var i alle år med mannjamt oppmøte og ble sett på som en stor begivenhet. Ser en på deltakelse i styret finner en de fleste gårdbrukerne i distriktet. Anders Husby var styreformann i 21 år fra 1913-1934 og fra 1943 til sammen slutningen med Rissa i 1966 var Ingvald Husby formann i 23 år.

I 1965 søkte leverandørene på Ny Jord og Gjølga om å få levere til Furunes meieri da det var gunstigere for dem. Dette ville gi en dårligere økonomi for Sør fjord meieri og det ble besluttet å søke samarbeid med Rissa meieri. På felles styremøte for de to meieriene 7. mai 1965 ble det besluttet å anbefale for de respektive årsmøtene å slå sammen meieriene og fortsette driften ved Rissa meieri. Det ble videre anbefalt at leverandørene på Nord-Stjørna fikk gå over til Furunes meieri. På ekstraordinært årsmøtet 27. august 1965 i Sør fjord meieri ble sammenslutningen vedtatt med 35 mot 18 stemmer. Dermed var 67 år meieridrift slutt.

Krigsfly som styrtet i Stjørna

Per Husby

Historier fra krigsåra blir fort glemt. De som husker og opplevde det som skjedde blir færre og nye generasjoner kommer. Stjørna var stort sett forskånet for krigshandlinger, men 2 britiske fly endte sin ferd i Stjørn fjorden. Ett tysk fly styrtet ved Storsalen i Fessdalsfjellene.

I årsheftet for 2007 fortalte Leif Tokstad om sine minner fra de 2 flyene som styrtet i Sør fjorden 25. april 1940 og ved Bessholmen 13. juni 1940. Det er en fortsettelse av disse historiene etter krigen. Det var to flygere i begge flyene og tre av dem berget livet. Pilotene i flyene kom tilbake etter krigen for å møte og takke sine redningsmenn. Begge besøkene er omtalt i Fosna-Folket og opplysningene er hovedsakelig derfra.

Sør fjorden:

Flyet, et Blackburn Skua fighter med flygeren A. B. Fraser-Harris og skytteren George Russell hadde vært på tokt til Trondheim for å angripe tyske krigsskip, men fant ingen. De oppdaget en skvadron med tyske sjøfly som ble angrepet. På turen nordover til kysten oppdaget de en oljelekkasje i motoren og temperaturen sank faretruende. Fraser-Harris bestemte seg for å nødlande. Som en rutinert segler

ville han nødlande på en fjordarm. Han oppdaget en smal fjordarm som var innerst i Sør fjorden.

Nødlanding ble gjennomført og flyet sank nesten med en gang. Flygeren og skytteren svømte i land nedafor gården til Lovise og Asbjørg Husby. De fikk hjelp til å komme seg i hus på Husbygården. Der fikk de varme og tørre klær, mat og drikke. Oskar Odinsen fra Fevåg, som kunne engelsk, var nå kommet til for å hjelpe til med å få dem plassert på en sikker plass.

Andreas Aune som hadde en liten gård, tilbød seg å ta mot flygerne. De ville prøve å komme seg til Namsos hvor britiske tropper hadde gått i land for å møte tyskerne. Det var nødvendig å bruke ski og sønnen på gården, Anders Aune som var 16 år, lærte dem å gå på ski på et jorde bak gården. Flukten gikk med hest til Øian, så ski til Skaugdalen til Olaf Hulvand og videre til Verrabotn. Der hadde lensmannen skaffet en liten fiskebåt som fraktet dem til Follafoss. Derfra med bilskysst mot Namsos til de møtte britiske soldater.

I 1990 kom commander A. B. Fraser-Harris tilbake for å takke sine redningsmenn. Han var født i 1916 i Canada og nå blitt pensjonist.

Fraser-Harris ved strandkanten hvor han og geværskytteren svømte i land. Anders Aune (v.) og Oskar Odinsen (h.) hjalp de to allierte slik at de havnet i sikkerhet.

Bessholmen

Natten til 13. juni 1940 ble løytnant Richard Thomas Partridge og navigatør Robin Bostock skutt ned ved Bessholmen av tyske jagerfly etter et tokt mot havna i Trondheim. Flyet skulle tilbake til hangarskipet som lå utenfor Vikna, men ble angrepet av skyts både fra land, fra tyske marinefartøy og jagerfly. Åtte av de allierte fly ble skutt ned på forskjellige steder rundt byen. Også dette flyet var et Blackburn Skua. Flyet begynte å brenne og R. T. Partridge klarte å hoppe ut i fallskjerm. Flyet hadde kurs mot husa på Bessholmen, men la seg over i siste øyeblikk og styrtet i sjøen. Navigatøren ble med flyet med og omkom.

Richard Thomas Partridge og Torfinn Stallvik

Flygeren landet i sjøen og kom seg fri fra fallskjermen. Det tok ikke lang tid før en fiskebåt med Emil Hulsund og en kamerat, berget han og brakte han i land i Stallvika hos Torfinn Stallvik. Han var skadet og forbrent og måtte til lege. Det ble vurdert å få han over til Sverige, men han var skadet og transportmuligheten var vanskelig. Tyskerne var også klar over hvor flyet hadde styrtet og etter to døgn ble han hentet av tyskere som kom fra Agdenes. Han ble brakt til Trondheim og satt resten av krigen i fangenskap i Tyskland.

I 1986 kom major Richard Thomas Partridge tilbake for å takke sine redningsmenn. Etter krigen ble han gift og fortsatte som flyger til han ble pensjonert i 1960. Han besøkte både Torfinn Stallvik og Bessholmen og fikk se rester av flyet som var blitt funnet av en dykkerklubb.

Industristedet Saga

Eilert Bjørkvik og Per Husby

Navnet

Saga var opprinnelig en del av Fessdalen og ble kalt Fessdalsvika, men etter at saga kom først på 1600-tallet, ble *Saga* navnet på plassen.

Sagbruk under Austrått

Saga ble etter hvert et strandsete under grunneieren Austrått, og ikke en plass under Fessdalen. I jordeboka fra 1626 heter det at saga med det første ville bli øde, uten at det ble grunnlagt nærmere, men utover 1600-tallet hører vi stadig om saga og sagmesteren der. Sagbruket nevnes i 1723 under Fessdalen, og den årlige leie ble satt til 2 riksdaler så lenge saga var i bruk. I perioden 1738-

1746 betalte eieren av Austrått sagmesterskatt for gjennomsnittlig 840 skårne bord for året.

I en rapport fra 1723 tallet fra forvalteren av Austrått om skogene og sagbrukene som tilhører godset omtales Fessdalssaga. Han skriver at det er mye skog som kan tas ut og sages på denne saga.

På den tiden var det dam i Fessdasvatnet, men i Storårevatnet må det bygges dam. Særlig var det viktig med dam og mye vatn når tømmeret skal fløytes. Når tømmeret kom ned til sjøen ble det samlet i en bom. Tømmer og ved ble lagret i Bombukta som ligger vest for dagens Lerøy anlegg.

Da eierne av Austrått solgte største delen av eiendommene i Stjørna, var det skogen som var viktig

for kjøperne. Tømmeret kunne sages og materialene selges og eksporteres. Kompanjongene Næss, Rødde og Helgemo kjøpte deler av eiendommene av Kristoffer Foss i 1794 og da var blant annet Saga og Fessdalen med. Tilgangen av tømmer til saga var viktig og da Anders Jonsen Helgemo gikk ut og overtok Søraune, ble han forpliktet til å levere tømmer til sagbruket i Saga.

Ut over i 1800 åra har nok andre sager tatt over, for i 1863 blir ikke saga nevnt i Matrikuleringskommisjonens verdsetting av gården.

Kvern

I 1680 nevnes kvern under Fessdalen, men det er uvisst om den lå ved Saga. I 1801 heter det at det hørte et møllebruk til *Sagblassen*. Først i 1820 ble *Fessdalsvika* eller *Saga* matrikulert, og da nevnes et godt kvernbruk. Matrikuleringskommisjonen av 1863 har registrert et godt vassfall ved gården, men kvern er ikke nevnt.

Kraftstasjon, sildolje- og sildmjølfabrikk, hermetikkfabrikk

Ved begynnelsen av 1900 var det mer optimisme og iderike og aktive personer så muligheter å etablere virksomhet i Saga. I 1912 ble det inngått kontrakt om regulering av vassdraget. I 1913 kom det sildolje- og kraftforfabrikk i Saga, og i 1914 ble Sagfossen og fabrikktomter fradelte som 3 nye bruk.

I 1912 ga grunneierne av Storårevatnet og Fessdalsvatnet rett til Lars Dahlen og Anders Refsnes å lage dam og regulere vatna 5 m opp. Dermed var grunnlaget for å skaffe vann og strøm til utbygginga i Saga lagt.

I 1912 fradelte og solgte brødrene Edvard og Leonard Sagen som da eide eiendommen Saga;

- Sagfossen 63/2 (fallretten og tomt på østsida av elva) til Lars Dahlen og Anders Refsnes.
- Saghavn 63/3 (fabrikktomta nedenfor veien) til Skjørn Sildolje og Kraftforfabrik,
- Sagtun 63/4. (fabrikktomta nedenfor veien) til Skjørn Sildolje og Kraftforfabrik,

Allerede i 1917 solgte Refsnes og Dahlen Sagfossen 63/2 videre til The North Atlantic Canning Co a/s og 1921 solgte de til samme firma sine rettigheter i vassdraget.

Kraftstasjon med gammelbrua (foto Johan Selnes)

Det første som ble bygd var sildolje- og kraftforfabrikk med kraftstasjon. Sildebestanden hadde tatt seg opp ved århundreskiftet og med mer effektivt utstyr og båter som kunne frakte silda over større avstander var tilgangen bedre. Sildemjøl som kraftfor var en god proteinkilde og ettertraktet. Sildeoljen hadde også mange anvendelser fra margarin til maling.

Saga fabrikker først i 1920 åra med nybrua (foto Johan Selnes)

Vest for sildoljefabrikken og Bombukta ble i 1916 eiendommen Nes 150/3 fradelte Tånnervika. Der ble det bygd fabrikk opprinnelig for tønneproduksjon, men den ble senere omdannet til hermetikkfabrikk. Samtidig var det også etablert hermetikkfabrikk i Råkvåg så i Stjørna ble det satset på silda - ”Havets gull”.

Før 1920 var begge fabrikkene i full drift. I 1919 var den nye, flotte steinbrua over Sagelva ferdig og det ble god forbindelse både til Fevåg og Rissa og mot Sørfjorden. Saga var sentral, her var både postkontor, butikk og dampskipsekspedisjon.

Johan Simonsen, Hj Aas Sivertsen, Karl Støwer, Klara Lillemo, Størk Husby, Severin Frengen, Klaus Fiksdal, Enok Sagen, Arne Husby, Asbjørn Fiksdal, Ottar Strand, Erik Sagen, Håkon Enebakk, Jakob Frengen, Konrad Hansen, Jens Fiksdal, Kato Fiksdal, Konrad Sagen, Karl Jensen, Ole Fiksdal, Alfred Fiksdal, Magne Sagmyr, Alfred Lillemo, Mathus Johansen, Meier Rødsjø, Normann Frengen, Erling Berg, Alfred Møller, Alfred Rødsjø, Fritjof Fiksdal, Arthur Fiksdal, Johan Haugen, Emil Sand, Alf Myhr, Jørund Tøndervik, Anker Dahle, Anton Larsen, Ingvald Haugen, Johan Engvik, Erling Engvik, Konrad Lillemo, Nils Sagen, Johan Torsø, Edvard Sagli, Ingvald Aastum, Magne Rødsjø, Hans P Husby, Bjarne Frengen, Jarle M Frengen, Sivert Sagli, Helmer Sagli, Meier Kjelsli, Størk Enebakk, Olaf Bakøy, Jens Torsø, Lars Dahle, Olbert Husby, Emil Hulsund, Anton Hammeren, Jonas Harøy, Anton Strand, Ove Dahle, Nils J Harøy, Peder Husby, Simon Husby, Harald Husby, Bernhard Sagli, Ole Stormo, Olaf Haugen, Olaf Stormo, Bernhof Hafell, Angel Hovd, Sigurd Hovd, Hjalmar Jansen, Leonhard Sagli, Johannes Lillemo, Hans K Husby, Johan Andresen, John Fiksdal, Jenny Fiksdal, Gudrun Johansen, Charlotte Hovd, Helga Danielsen, Borghild Vestvik, Ardis Engvik, Borghild Johansen, Johanne Adserø, Gunlaug Teodorsen, Karen Enebakk, Ingebjørg Aune, Pauline Lillemo, Klara Myhr, Helga Våbenø, Gerd Skogan, Aasta Høiås, Anna Eide, Margit Johansen, Jakobine Vestvik, Solveig Rødsjø, Magnhild Nilsen, Dagny Danielsen, Dagny Johansen, Anna Fiksdal, Emelie Andresen, Ane Fiksdal, Olga Skogen, Margit Hagen, Anna Bakken, Ovedie Trondstad, Marie Aune, Kristine Frengen, Svanhild Dybdahl, Gunveig Vestvik, Oline Frengen, Solveig Frengen, Guri Mollan, Olene Rødsjø, Anna Hafell, Pauline Nøstvik, Helga Hovd, Mathilde Hovd, Marie Frengen, Ane Haugen, Gurine Hoøy, Tora Våbenø, Klara E Stormo, Magna Nilsen, Oline Harøy, Dagrund Hafell, Ella Vorpvik, Alise Arntsen, Gunda Frengen, Alfrida Vestvik, Emma Jansen, Kirsten Vestvik, Agnes Aune, Kirsten Skårstad, Helga Gjølga, Elen Hafell, Julie Vestvik, Klara Stormo, Johanne Stormo, Signe Stormo, Margrete Martinsen, Beret Eilertsen, Ingeborg Eilertsen, Klara Hafell, Gunda Vestvik, Hilda Størseth, Ellen Vorpvik, Anna Nilsen, Aasta Jensen, Karen Johansen, Klara Vorpvik, Johanne Strandstad, Gerda Monsvold, Gunvor Johansen, Karen Arntsen, Lina Sagmyr, Klara Røstvold, Ingeborg Hulsund, Signe Pedersen, Kolbjørg Olsen, Ingeborg O Frengen, Ane Selnes, Klara Dueskar, Anna Foss, Sigvarda Vorpvik, Anny Grøtan, Asbjørg Brevik, Margot Vorpvik, Marie Dahlberg, Karen Langøen, Olive O Frengen, Bergljot Sagan, Olfrid Johansen, Erna Engvik, Synøve Bakken, Odny Vestvik, Klara Vestvik, Haldis Strand, Signe Berg, Kristine Johansen, Olga Kjelsli, Serine Frengen, Hanna Hafell, Lovise Husby, Anna Hustad, Elida Strand, Gunvor Sagen, Jenny Husby, Olive Strand, Klara Ellingsen, Nelly Strand, Agnes Hafell, Hjørdis Finserås, Aasta Johansen, Hjørdis Haugen, Ida Bjerkvik, Ida Hafell, Charlotte Frengen, Kolbjørg Torsø, Helga Smolan, Emelie Hansen, Ane Rødsjø, Ingeborg Aune, Johanne Rødsjø, Ine Rødsjø, Johanne Flessen, Johanne Mælan, Marie Husby, Frida Gangstø, Lilly Larsen, Elida Bakken, Jenny Skårstad, Alfhild Torsø, Karoline Bakken, Signe Sagmyr, Tordis Kvalvik, Lovise Dahle, Petra Hulsund, Olaug Hafell, Petra Sagli, Marie Hulsund, Valborg Dahle, Elen Dahle, Gunvor Nilsen, Kristiane Frengen, Borghild Harøy, Olga Hovd, Klara Tøndervik (Sandvik), Astrid Frengen, Klara Rødsjø, Ida Frengen, Solveig Haugen, Solveig Hafell, Magnhild Bakken, Karen Hammeren (Brandmo), Lilly Harøy, Gunvor Hørsaker, Hildegun Frengen, Ingeborg Skagen, Jenny Barsleth, Johanne Jamtfall, Reidun Hansen, Julla Nordvik, Tordis Martinsen, Kjersten Haugen, Solveig Simonsen, Pauline Johansen, Olise Ingebrigtsen, Ida Sagmyr, Ida Bjerkvik

Kraftverket ga muligheter for elektrisk lys og strøm lenger for resten av kommunen.

Fabrikkene ble etter hvert viktige arbeidsplasser. Det kunne være perioder med stillstand når fisket var dårlig, men rundt på gårdene var det mange som var glad for å få arbeid noen uker eller måneder. Dessuten ga fabrikk oppdrag til andre virksomheter. Her var også snekkeri og tønnefabrikk som i 1915 hadde 41 ansatte.

I 1938 viser oversikt hvem som arbeidet der. Her vil nok mange stjørnværingene finne foreldre og nære slektninger:

Hermetikkfabrikken brenner

Fredag 3. mai 1939 oppdaget nattvakta at det var brutt ut brann i vaskeriet. Brannen spredde seg raskt til resten av bygningene og snart stod hele fabrikk i lys lue. I tredje etasje bodde en del arbeidere, men alle berget seg ut og ingen personer omkom. At det gikk bra skyldtes mye at det var vindstille.

Varmen var så sterk at riksveien var uframkommelig og tomme oljefat eksploderte. Da flammene nådde hermetikklageret knitret og smalt det som av et maskingevær når hermetikkboksene eksploderte. Fabrikk brant helt ned til grunnen. Skadene ble taksert til en halv million. Det ble vurdert å bygge nytt, men dette ble skrinlagt. Dermed var vel 20 års hermetikkproduksjon slutt. Virksomhetene i Saga var avhengig av sildefiske og det kunne variere. Da så hermetikkfabrikken brant i 1939 falt mye av den store sysselsettingen bort.

Hermetikkfabrikken (Foto Johan Selnes)

Mange eiere

Fabrikkene og tomtene har hatt forskjellige eiere og brukere. De økonomiske forholdene har variert. Tiden omkring 1. verdenskrig var en ”jobbetid” med god økonomi og stor aktivitet. Mot slutten av 1920-åra ble det dårligere tider og 1930-åra var vanskelig med konkurser og arbeidsledighet. The North Atlantic Canning Co a/s ble slettet som firma i 1925

og fabrikkene tatt over av Raakvaag Canning Co a/s. Dette firma stod som eier fram til 1959 da a/s Trondhjem Canning and Export Co overtok. De solgte samme år til a/s Marinol Oljeforedling og dermed var det slutt på mottak av sild. Firma som har hatt eierinteresser er:

- Skjorn Sildolje og Kraftforfabrik, styret var Edv. Østerlie, Johan Imstern, Einar Jakobsen, Aksel Sund og Anders Refsnes.
- Northern Packing Co a/s, dette var en videreføring av Skjorn Sildolje og Kraftforfabrik av de samme eiere fra 1915.
- The North Atlantic Canning Co a/s,
- Raakvaag Canning Co a/s,
- a/s Trondhjem Canning & Co, a/s,
- a/s Trondhjem Canning and Export Co,
- Marin Oljeforedling,
- Olav Notevarp,
- Fosen Laksestyre,
- Saga Fabrikker a/s,
- Vegsjefen i Sør-Trøndelag,
- Brødrene Strand a/s,
- Lerøy Midnor as,

Fra sildemjøl til maling

Sildoljefabrikken var i drift fram til slutten av 1950 åra. I 1958 ble anlegget leid bort til a/s Marinol Oljeforedling. Professor Olav Notevarp ved NTH hadde funnet metoder for å lage maling og såpe av sildoljen og en produksjon kom i gang i Saga. Produksjonen var lite lønnsom og produktene var

vanskelig å selge. Virksomheten ble derfor gradvis lagt ned.

Sagfossen 151/2 var fram til 1973 eid av Raakvaag Canning Co a/s. Da ble eiendommen med fallrettene solgt til Fosen Laksestyre. I 1981 fikk Staten ved Vegvesenet skjøte på tomten ved brua mens fallrettene beholdt Fosen Laksestyre. Det ble slutt på kraftproduksjon i 1952-53, og kraftstasjonen ble tatt av vårflom noen år senere.

I dag har laksen tatt over

Fosen laksestyre hadde fra 1950 til 1980 tallet, stamlaksbasseng like utenfor den gamle sildoljefabrikken. Fosen laksestyre kjøpte i 1972 tomta etter hermetikkfabrikken og flytter produksjonen dit til virksomheten ble nedlagt.

Anders Refsnes kjøpte anlegget i 2008. Han er sønnesønn til Anders Refsnes som stod bak mye av oppstarten av virksomhetene i Saga.

Saghavn 151/3 med fabrikkbygningene ble i 1980 solgt til Brødrene Strand AS som startet smoltproduksjon. De solgte i 1997 til Astor farming AS som er oppkjøpt av Lerøy Midnor AS. Smoltproduksjonen drives videre og det er bygd nye bygninger. Dermed er det fortsatt noen få arbeidsplasser igjen av industristedet Saga.

Arbeiderne ved hermetikkfabrikken eller "Canningen" (Foto Johan Selnes)

Tobakvika

Siff Frengen

Heimbygdslaget på tur til Tobakksvika i september 2010

Bolighus og fjøs vitner om fattigdommen fra 1600–1800 åra. Disse minner er blitt bevart, hvordan folk arbeidet for å overleve. Mange viser er diktet den tida da folk hentet bark fra skogen til brød.

I 1933 begynte jeg på Øerne folkeskole, et lite hus på Våbenø, en uke skole hver dag, en uke fri. 11 elever fra start til konfirmasjon, de rodde hver dag, men det ble for langt fra Sandøya og Bessholmen, derfor så ordnet mamma losji hos Laura og Ola i Tobakvika.

De var så snille begge to. Ola sørget for fisk, var på sjøen i robåt, satte garn i all slags vær hele vinteren. Ola rodde til fastlandet, til torvmyra, hel våronn å ta torv, tørket den, stablet opp i store kjegleforma ("torvstakk"), fylte i sekker, bar på ryggen, slitsomt tungt arbeide, men torv ga god varme i stua der vi spiste ved det store fallbordet.

Fiskegarnet lå på bordet festet med en stor stein, Ola måtte bøte hullene, ikke nylon da. Lukta av sjø, manet og fisk fikk oss til å nyse og hoste, vi satt ved bordet med leksene også, Sigrid og jeg.

I kjøkkenet et lite kråskap til kopper og tallerkener, en gammel kjøkkenbenk og bratt stige til loftet. Alle lå på stueloftet, varme fra ovnsrør fra stua. Tapetet på loftet var gamle aviser så vi kunne lese vår- og høstkvalder mens det var lyst. Moro å ligge på halmbolster.

Laura var med oss, dyttet dundyna fra Sandøya godt rundt oss, og høytidsstund med kveldsbønn, "Fader vår" – og sang "Kjære Gud jeg har det godt, takk for alt som jeg har fått. Du er god, du holder av meg, kjære Gud gå aldri fra meg, pass på liten og på stor, Gud bevare far og mor." Så sovnet vi trygt og godt med englevakt. Verdifulle barndomsminner.

I det gamle lille falleferdige fjøset som sto mot bergveggen, støttet opp med flere tømmerstokker for ikke å falle sammen, bodde geitene. Laura var lita (1,5 m.), måtte bøye seg for å komme gjennom den låge døra når hun skulle melke geiten og gi dem høy fra låven. (Mormor på Sandøya sa vi ikke fikk lov å gå inn i fjøset, det kunne falle over oss, men vi fulgte etter Laura.)

Ola drakk geitmelk så barten måtte slikkes, vi måtte smake melka, bedre enn kumelk, sa han. Men den ble for sterk, osten Laura kokte på gruva i kjøkkenet var riktig god. Geitene fikk komme inn i stua til glede for oss.

I stua var det luke til kjelleren, gjemt av ei matte, fillerye. Laura kokte middagsmat i gryta som hang i ei stong i gruva, leda på stonga så gryta kunne flyttes opp og ned. Suppe, poteter ble kokt i etasjeovn i stua.

Laura bakte store runde kaker stekte i en rund ovn i gruva (som rund kakeform med tak), la glo oppå taket for overvarme, ble fine gode kaker. Denne ovnen, ca. 80 cm diameter og ca.30 cm høy, den har jeg ikke har fått tak i. På Sandøya var det komfyr med steikovn, men vi syntes Lauras kaker var bedre når vi fikk smake.

Når mamma kom og hentet oss lørdag, serverte Laura kaffe, kake med geitprim, smakte riktig godt, vi fikk saft, ikke geitmelk. Første etter vi kom heim, ble å skifte klær, lete lopper, mor tok en etter en, mellom neglene på tommeltotten, så ble det ingen røde prikker etter loppebitt til neste Tobakvikuke, men vi gledet oss til å være hos Laura og Ola i Tobakvika. Goklem med velkommen igjen.

Laura hadde kvinneforening, misjon var viktig. Da skurte hun det trekvite gulvet i stua og pyntet gulvet med granbar, kuttet i småbiter. Det ble vakkert og frisk lukt. Kaffe med heimbakt kake med geitost (prim) smakte godt. Heimlaga talglys ble tent og Ola bar inn torv la i etasjeovnen, det ble varmt og lyst i en kald høstkveld.

Taterfølge kom også på besøk, familie på 3-4 generasjoner, baby og oldemor, 7-8 stk. De kom til kvelden, i lånt båt, måtte få overnatte, lå på stuegulvet i alle klærne + ulltepper, og mat Laura ordnet, syntes synd i baby og gamlemor.

Veien til skolen måtte vi gå over en ås til vi kom til kjøreveien for hest og vogn. Gården på Vaabenø hadde kyr, hest, sauer, gris, høns.

Laura var glad i å synge, hun var misjonskvinne. Datter Helga var på misjonsmarken. Og vi leste sangen ”Stakkars små i hedningland, kjenner ei sin frelser Jesus.”

Laura gikk til skolen kl. 7.30 for å tenne opp i den store ovnen så det ble varmt til elevene kom til kl. 9. Snøstorm og blankis stoppet henne ikke. Vi fulgte i hennes fotefar i mørket, vintermorgener i mange kuldegrader.

Den lille stua, heimen i Tobakvika vitner om generasjoner av kristne mennesker, to gamle bibler og salmebøker i den lille bokhylla, den ene bibel fra 1600-åra, velbrukt med noen i stykker blad, vare bokstaver (gotisk skrift). Laura åpnet den så vi fikk se, men ikke røre, kunne jo gå helt i stykker, verdifull klenodie.

Det ble fire gode år sammen hos Laura og Ola, Sigrid ble konfirmert og jeg fikk to år alene hos dem. Da ble Øene skole nedlagt med fem elever, og jeg fikk siste skoleåret i Fevåg. Vi savnet Tobakvika og Laura og Ola, og måtte besøke dem så lenge de greidde seg til helsa sviktet. Det ble tomt i Tobakvika, ingen kjenninger i stua å leke med,

”Øyrekka” fra Selnesfjellet – Harøya, Sandøya, Bessholmen og Hoøya (foto John Arthur Winsjansen)

Ottar Hansen Stallvik

Et lite utvalg av Ottar Stallviks bilder og utskjæringer
Fotografert av Elin Worpvik

Ottar var født i Stallvika 13. oktober 1891. Han var yngst av 8 søsken og sønn av Hans Kristian Eliassen (1849-1938) og Anne Sofia Evensdatter Stallvik (1855-1943). Foreldrene var husmannsfolk på Berget i Stallvika. I 1911 utvandret Ottar Hansen Stallvik til Cooperstown i Nord-Dakota. I utvandningsprotokollen er han omtalt som fisker. Billetten ble betalt i Trondheim. Etter at han kom tilbake fra Amerika, ble han i 1942 gift med Oline Matilde Larsen (1896-1966) som var datter av Karen Oline Edwardsdatter (1854-1910) og Simen Larsen (1851-1927) i Vågen. Oline bodde i huset som faren hadde bygd, og der bodde Ottar til han døde

20.12.1949. På grunn av hårsveis og bart fikk han tilnavnet Hitler. Ottar var en dyktig snekker og treskjærer, og det er mange som har bilder, ofte med humoristiske motiv, som han har skåret. Han så også muligheter i forvokste trær og røtter, og han skar ut dyrefigurer av mange slag. Snekkerarbeidet hans var nøyaktig utført.

Til Råkvåg anno 1930 neste år, planlegger Stjørna heimbygdslag en utstilling av arbeid etter Ottar Stallvik, og vi håper på å få opplysninger om ting han har laget og få låne eller fotografere bilder og gjenstander.

